

Porezne prijevare

Prgomet, Anđela

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:175600>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
“Dr. Mijo Mirković”

ANĐELA PRGOMET

POREZNE PRIJEVARE

Diplomski rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
“Dr. Mijo Mirković”

ANĐELA PRGOMET

POREZNE PRIJEVARE

Diplomski rad

JMBAG: 0303040363, redoviti student

Studijski smjer: financijski management

Predmet: Porezno računovodstvo

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Računovodstvo

Mentorica: Izv.prof.dr.sc. Ksenija Černe

Pula, rujan 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Andela Prgomet**, kandidat za magistra ekonomije/poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplosmkog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da niti jedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, 20. rujna, 2020. godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, **Anđela Prgomet** dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj Diplomski rad pod nazivom **Porezne prijevare** može koristiti na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenog, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

Studentica

U Puli, 20. rujna 2020. godine.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POREZNI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE.....	3
2.1. Novija povijest poreznog sustava.....	3
2.1.1. Porez na dodanu vrijednost	7
2.2. Podjela poreza prema pripadnosti	9
2.3. Ostale vrste podjela.....	11
2.4. Porezna načela i karakteristike	12
2.5. Učinci oporezivanja	15
2.6. Struktura javnih prihoda u Republici Hrvatskoj	17
3. POREZNE PRIJEVARE	20
3.1. Važni pojmovi i definicije	20
3.2. Porez na dodanu vrijednost i harmonizacija.....	26
3.3. Vrste prijevara kod poreza na dodanu vrijednost	29
3.3.1. Kružne prijevare	30
3.3.2. Akvizicijske prijevare	35
3.3.3. Kontra prijevare	36
3.3.4. Ostale vrste prijevara	38
3.4. Uloga računovodstvene forenzike u otkrivanju poreznih prijevara	41
3.5. Zakonska regulativa u borbi protiv prijevara	47
3.6. Tijela, programi i uredi u borbi protiv prijevara	50
3.6.1. EUROFISC.....	50
3.6.2. OLAF	51
3.6.3. EUROPOL.....	52
3.6.4. EUROJUST	53
3.6.6. Ured europskog javnog tužitelja	54
3.7. Uloga analize rizika u sprječavanju PDV prijevara	55
3.8. Informacijski sustavi za otkrivanje poreznih prijevara	58
4. PRIMJERI POREZNIH PRIJEVARA.....	62
4.1. Strani primjeri	62
4.1.1. ENRON (SAD, 2001)	62
4.1.2. TOSHIBA CORPORATION (2015., Japan)	64

4.2. Domaći primjer.....	65
5. ZAKLJUČAK.....	67
LITERATURA.....	68
POPIS ILUSTRACIJA.....	75
POPIS TABLICA.....	75
SAŽETAK.....	76

1. UVOD

Prijevare je zločin počinjen u cilju stjecanja koristi, a kao svoj glavni *modus operandi* koristi obmanu. Ciljevi ostvareni na takav način često su u sukobu s relevantnim zakonima, računovodstvenim načelima te međunarodnim računovodstvenim i revizijskim standardima. Mnoge zemlje imaju probleme s financijskim prijevarama i manipulacijama, međutim nemaju sve zemlje odgovarajuće mehanizme zaštite kao niti odgovarajuće metode suzbijanja istih što posljedično omogućava počiniteljima da prođu nekažnjeno. Osim navedenog, posljedice se odražavaju i na državni proračun koji ostaje oštećen za milijune raznih valuta koje netragom nestaju zajedno sa njihovim organizatorima tzv. "nestajućim/nepostojećim trgovcima". Također, ukoliko se porezne prijevare ne mogu pratiti, nema odgovarajućih i vjerodostojnih podataka i informacija o istima zato što su najbolji izvori informacija upravo sudski izvještaji, optužnice, žalbe i presude. Naime, detaljna obrada slučajeva iz prakse, računovodstvenim forenzičarima omogućava razvijanje novih znanja o budućim mogućim manipulacijama i prevarama. S tim u vezi Sjedinjene Američke Države (SAD) prednjače u sferi forenzičnog računovodstva. Tako je lani u SAD-u, prema podacima neovisne vladine pravosudne agencije United States Sentencing Commission prijavljena ukupno 494 slučajeva poreznih prijevare, a od navedene skupine poreznih prestupnika njih čak 65% dobilo je zatvorsku presudu. Takvim djelovanjem, uspjeli su smanjiti stopu poreznih prevara za 25,2% u odnosu na 2015. godinu. Računovodstvena forenzika postala je popularna početkom 20. stoljeća, a prva institucija koja se koristila ovom suvremenom znanosti bila je američka porezna uprava (eng. *IRS – Internal Revenue Service*). Zanimljivo je da je jedan od prvih slučajeva u kojem je korištena upravo ova multidisciplinarna znanost onaj protiv Al Caponea kada mu se sudilo za razne počinjene porezne prijevare.

Nakon Uvoda kao prvog poglavlja, u drugom poglavlju ovog rada opisan je porezni sustav Republike Hrvatske te su opisane razne vrste poreznih davanja kao i način funkcioniranja sustava oporezivanja. U trećem poglavlju donešene su sva relevantna saznanja u cilju razumijevanja poreznih prijevare. Objašnjeni su važniji pojmovi, vrste PDV prijevare obzirom da je PDV za svaku državu najveći dio prihoda proračuna te načini sprječavanja istih. U četvrtom poglavlju navedeni su razni poznati primjeri prijevare, dok su u posljednjem poglavlju sabrani zaključci rada.

Svrha rada jest istražiti dostupnu znanstvenu i stručnu literaturu koja obrađuje temu poreznih prijevara te služeći se dobivenim relevantnim saznanjima, doprinijeti razumijevanju kompleksnosti i opsega fenomena poreznih prijevara u globalnom i lokalnom kontekstu, čime bi se ukazalo na važnost prevencije potencijalnih i detekcije postojećih poreznih prijevara. Cilj rada jest doprinijeti ostvarenju svrhe kroz davanje aktualnih i znanstveno utemeljenih odgovora na relevantna pitanja vezana uz porezne prijevare. U radu su za prikazivanje i sistematizaciju rezultata istraživanja korištene sljedeće metode: metoda generalizacije i specijalizacije, metoda indukcije i dedukcije, metoda analize i sinteze, metoda apstrakcije i konkretizacije, deskriptivna metoda te metoda komparacije.

2. POREZNI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE

Porezi postoje otkad postoji i civilizacija, tako su prvi zabilježeni tragovi poreza pronađeni na glinenim pločicama iskopanim u Sumeru¹ te datiraju unatrag šest tisuća godina. Još otada porezi se nisu ukinuli, veća dapače samo dobivaju na značenju. Kroz godine porezi stalno nastavljaju rasti, a razlog tome može se pronaći u trendu sve duljeg očekivanog životnog vijeka ljudi što pred državu postavlja stalno nova financijska opterećenja, što se posebice odnosi na troškove mirovinskog i zdravstvenog osiguranja. Osim toga, ideja socijalne države koja je prevladavala tijekom 1960-tih godina dovela je do velike društvene potražnje za javnim dobrima što je također dovelo do povećanja poreznog opterećenja. S tim u vezi ako se uspoređi udio poreza u BDP-u zemalja članica Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (eng. *OECD, Organisation for Economic Cooperation and Development*) koji je 1900. godine iznosio 10 % BDP-a, vidi se da se taj broj skoro učetverostručio do 2007. godine kada je iznosio 36 % BDP-a.² Kad se sagleda šira slika sustava oporezivanja, vidi se da je najveći generator poreznih promjena proces globalizacije kao i integracije nacionalnih gospodarstava.³

2.1. Novija povijest poreznog sustava

Razvoj oporezivanja u Hrvatskoj bio je pod utjecajem snažnih i korijentih, ponajviše političkih i socioekonomskih promjena koje su obilježile ovaj prostor. Ovdje će biti iznesena novija povijest važnijih vrsta poreza od 1993. godine pa do danas, odnosno navest će se obilježja i promjene hrvatskog poreznog sustava koje su se dogodile netom prije ulaska Hrvatske u članstvo Europske Unije (EU), a koje su utjecale na oblikovanje domaćeg poreznog sustava.

Preteča poreznom sustavu Hrvatske bilo je donošenje Zakona o neposrednim porezima (NN 19/90)⁴ koji je izglasan na sjednici Sabora 26. travnja 1990. godine.

¹ U Sumeru se nalazila prva civilizacija o kojoj postoje tragovi. Sumer se nalazi na ravnici između Eufrata i Tigrisa što odgovara području današnjeg Iraka.

² M. Kesner – Škreb i D. Kuliš, *Porezni vodič za građane: Drugo, promijenjeno izdanje*, Zagreb, Institut za javne financije, 2010, str.10.

³ H. Šimović, *Razvoj poreza na dohodak u Hrvatskoj: reforme i promašaji*, Serija članaka u nastajanju Ekonomskog fakulteta Zagreb, vol.12, no.1., 2012., str. 4.

⁴ *Zakon o neposrednim porezima*, Narodne novine broj 19(1990). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1990_05_19_380.html

Navedenim su Zakonom utvrđeni: porezni sustav te izvori i vrste poreza koje pravne i fizičke osobe trebaju plaćati na ostvarenu dobit, iz osobnog dohotka, na prihode te na stjecanje imovine. Navedenim je Zakonom regulirano ukupno osam vrsta poreza: na dobit; iz plaće radnika; na prihod od poljoprivredne djelatnosti; na prihod od autorskih prava, patenata i tehničkih unapređenja; na prihod od imovine; na nasljedstva i darove; na dobitak od igara na sreću te na ukupan prihod građana. Navedeni se Zakon počeo primjenjivati od 1. srpnja 1990. godine. Iako je navedeni Zakon važan u formiranju poreznog sustava kakvog poznajemo danas, bio je manjkav iz razloga što nije utvrđivao i visinu poreznih stopa za utvrđene poreze već je samo utvrđivao vrstu stopa za pojedine poreze kao i razinu vlasti koja utvrđuje visinu stope.⁵

Osim toga prvi Zakon o porezu na dohodak (NN 109/93)⁶, kao i Zakon o porezu na dobit (NN 109/93)⁷ usvojeni su krajem 1993. godine, a u primjeni su od 1994. godine. Prvi Zakon o porezu na dohodak propisivao je minimalnu stopu od 25 %, a maksimalna u visini od 35 %, dok je neoporezivi dio iznosio 0,60 % minimalne godišnje plaće (za umirovljenike 1 %) u godini za koju se utvrđivala porezna osnovica.⁸ Navedenom je poreznom reformom iz 1994. godine uspostavljen novi sustav oporezivanja dohotka pojedinca te je u istom dominirao tzv. potrošni koncept oporezivanja dohotka⁹ što znači da je porez teretio one dijelove dohotka namijenjene potrošnji, dok je dijelove dohotka namijenjene štednji (dividende, kamate i ostali dohoci od kapitala) i investiranju izuzimao. Osim toga, navedeni je Zakon bio "sintetički" što znači da je podrazumijevao da se različite vrste dohotka sintetiziraju tj. zbroje u jedan ukupni ili sintetički dohodak koji se nadalje oporezuje jednim poreznim oblikom. Od 1994. godine navedeni je Zakon doživio mnogo izmjena¹⁰, a sam koncept oporezivanja mijenjao se više puta te je kroz povijest podrazumijevao različite kombinacije elemenata dohodovnog i potrošnog koncepta.

⁵ B. Jelčić i P. Bejaković. *Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj*, Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2012., str.253-254.

⁶ Ibidem, str. 164.

⁷ Ibidem, str. 171.

⁸ Loc.cit.

⁹ Postoji i tzv. dohodovni koncept koji šire definira oporezivi dohodak te podrazumijeva sve vrste dohodaka koji se mogu koristiti za potrošnju uključujući i dohodke od kapitala.

¹⁰ Godine 2000. donesen je novi Zakon o porezu na dohodak, a primjenjivao se do 31. Prosinca 2004. Te je u istom razdoblju mijenjan tri puta. Zatim je 2004. godine Hrvatski sabor donio novi Zakon (NN 177/04) te 2008. Opet novi Zakon (NN 73/08).

Primjerice od 2001. do 2004. godine bio je izraženiji dohodovni koncept (oporezivale su se i dividende i dohoci od kapitala). Od 2005. do danas govori se o hibridnom modelu koji sadržava većim dijelom elemente potrošnog koncepta¹¹ Prema važećem Zakonu, ovisno o visini i izvoru dohotka, porezna stopa poreza na dohodak plaća se prema stopama od 12, 24 ili 36%. Osim navedenog primjenjuje se još i prirez poreza na dohodak u onim gradovima i općinama koji se tako propisali te na području na kojem porezni obveznik ima prebivalište/boravište.¹²

Stupanjem na snagu prvog Zakona o porezu na dobit 1994. godine dobit se oporezivala po stopi od 25 % te je omogućavao odbijanje zaštitne kamate od porezne osnovice što mu je bilo glavno obilježje.¹³ Navedena zaštitna kamata bila je poput porezne olakšice za poduzetnike zato što se nije oporezivao prinos od vlastitog kapitala. Također je vrijedio i potrošni koncept kao i kod poreza na dohodak. Navedeni je Zakon već prve godine izmijenjen i dopunjen (NN 95/94). Nakon toga, opet je izmijenjen Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona krajem 1996. godine, a najznačajnija je bila promjena stope poreza s 25 % na 35% te zaštitne kamate s 3 % na 5 %.¹⁴

Zanimljivo je naglasiti da se u prikazu prvog Zakona o porezu na dohodak (čl. 11) te Zakona o porezu na dobit (čl. 2) isticala odredba prema kojoj obveznici poreza na dohodak iz redova poduzetnika na vlastiti zahtjev mogu, odnosno u nekim slučajevima i moraju, umjesto poreza na dohodak plaćati porez na dobit. Navedeno se nije pojavljivalo u poreznom sustavu niti jedne druge zemlje. Navedeno je značilo da su neki porezni obveznici mogli platiti nižu stopu poreza na dobit 25 % umjesto višu stopu poreza na dohodak od 35 % plus prirez¹⁵ Upravo iz tog razloga je 1996. godine stopa poreza na dobit porasla s 25 % na 35 % te se tako izbjegao prijelaz poreznika iz jednog poreza u drugi.¹⁶

¹¹ H. Šimović, Op.cit, str. 4.

¹² K. Ott (ur.), *Javne financije u Hrvatskoj: Treće, promijenjeno izdanje*, Institut za javne financije, Zagreb, 2007., str. 7.

¹³ Ibidem, str. 13.

¹⁴ B. Jelčić i P. Bejaković, op.cit., str.172.

¹⁵ Ibidem, str.169.

¹⁶ K. Ott (ur), op.cit., str.13.

Nadalje, prvo desetljeće novog tisućljeća označilo je prekretnicu u hrvatskoj povijesti: završeno je poglavlje rata i njegovih posljedica unatoč velikim troškovima nakon ratne obnove. Osim toga, završena je i prva faza gospodarske i političke tranzicije. U skladu s time, započela je tzv. druga faza tranzicije u kojoj su dominirala nastojanja Hrvatske za punopravno članstvo u EU. Hrvatska je 2005. godine započela pristupne pregovore s EU, a 2013. godine postala je punopravna članica.¹⁷ Među najvažnijim promjenama prije ulaska u EU bio je tzv. funkcionalni pristup olakšicama (nasuprot prijašnjeg institucionalnog pristupa) te napuštanje nulte stope PDV-a.¹⁸ Porezi čine najveći dio proračunskih prihoda Republike Hrvatske, tako je 2010. godine od ukupno 120 milijardi prihoda države, 69 milijardi skupljeno putem poreza.¹⁹ Najveći dio se odnosi na porez na dodanu vrijednost (PDV) stoga će isti biti obrađen u posebnoj potpoglavlju.

Posljednje verzije važećih gore spomenutih poreznih propisa RH jesu:

- Zakon o porezu na dobit (127/20)²⁰ i Zakon o izmjeni I dopuni Zakona o porezu na dobit (32/2000)²¹;
- Zakon o porezu na dohodak (115/2016)²² i Zakon o izmjenama I dopunama Zakona o porezu na dohodak (32/2020)²³ i
- Zakon o porezu na dodanu vrijednost (73/2013)²⁴ i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost (121/2019)²⁵;
- Opći porezni zakon (115/2016)²⁶ i Zakon o izmjenama i dopunama Općeg poreznog zakona (121/2019)²⁷

¹⁷ B. Jelčić i P. Bejaković, op.cit., str.255.

¹⁸ H. Šimović, Potraga za efikasnim i optimalnim javnim financijama u Hrvatskoj: od reformi do zaduživanja, Serija članaka u nastajanju Ekonomskog fakulteta Zagreb, vol.17, no.8., 2012., str. 10.

¹⁹ Ibidem

²⁰ Zakon o porezu na dohodak, Narodne novine broj 127 (2020). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2000_12_127_2356.html

²¹ Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o porezu na dobit, Narodne novine broj 32 (2020.). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_03_32_693.html

²² Zakon o porezu na dohodak, Narodne novine broj 115 (2016). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_12_115_2525.html

²³ Zakon o izmjenama I dopunama Zakona o porezu na dohodak, narodne novine broj 32 (2020). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_03_32_692.html

²⁴ Zakon o porezu na dodanu vrijednost, Narodne novine broj 23 (2013). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_06_73_1451.html

²⁵ Zakon o izmjenama I dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost, Narodne novine 121 (2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_121_2381.html

²⁶ Opći porezni zakon, Narodne novine broj 115 (2016). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_12_115_2519.html

2.1.1. Porez na dodanu vrijednost

Do uvođenja PDV-a (eng. VAT, *Value Added Tax*), potrošnja se u Hrvatskoj oporezivala porezom na promet proizvoda i usluga. PDV je uveden u porezni sustav Republike Hrvatske 1998. godine sa stopom od 22 % te se od tada učestalo mijenja, a na dio promjena utjecao je postupak pristupanja Hrvatske EU.²⁸ Ovaj porez od početka primjene ima istaknuto mjesto u hrvatskom poreznom sustavu obzirom da prihodi pd PDV-a čine više od polovice svih prihoda od poreza.²⁹ Razlozi uvođenja PDV-a su: reforma cjelokupnog poreznog sustava, povećanje poreznih prihoda, suzbijanje porezne evazije i usklađivanje s poreznim sustavima suvremenih zemalja.³⁰ PDV jest porez koji pogađa sve pravne i fizičke osobe na izravan ili neizravan način. Za fizičke osobe to podrazumijeva samo plaćanje dok za poslovne subjekte to znači obračunavanje i plaćanje u korist državnog proračuna. Ujedno je i najuređeniji od svih poreza koji se jednako primjenjuje u Hrvatskoj kao i u EU.³¹ PDV je svefazni porez što podrazumijeva njegovu primjenu u svim fazama prodaje ili proizvodnje i to se primjenjuje samo na dio koji se odnosi na dodanu vrijednost. Od 1. siječnja 2020. godine je važeća opća stopa PDV-a od 25 %, uz proširenje primjene niže stope od 13 % koja se odnosi na ugostiteljsku djelatnost i to za pripremu i posluživanje jela i slastica u i izvan ugostiteljskog objekta. Ista stopa vrijedi i za jela koja se dostavljaju. Za usluživanje pića stopa PDV-a je kao i za sve druge djelatnosti 25 %.³² Tablicom 1 prikazane su stope PDV-a država članica Europske unije.

²⁷ Zakon o izmjenama i dopunama Općeg poreznog zakona, Narodne novine broj 121 (2019). Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_12_121_2386.html

²⁸ H. Šimović I M. Deskar – Škrbić, *Efikasnost poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj*, Serija članaka u nastajanju Ekonomskog fakulteta Zagreb, vol.16, no.2, str.4.

²⁹ B. Jelčić i P. Bejaković, op.cit., str.180.

³⁰ K. Ott (ur.), op.cit., str.34.

³¹ M. Ljerka (ur), *Porez na dodanu vrijednost – primjena u praksi*, VIII. Dopunjeno izdanje, RRIF, Zagreb, 2018., str.III.

³² RRIF, *Pregled najavljenih promjena u oporezivanju od 1.1. 2020.* (website), 2020, https://www.rrif.hr/Pregled_najavljenih_promjena_u_oporezivanju_od_1_s-1642-vijest.html (pristup dana: 26. Kolovoza 2020.)

Tablica 1. Popis stopa PDV-a za države članice EU-a (%), 1.1. 2020.

Država članica	Super-reducirana stopa PDV-a	Reducirana stopa PDV-a	Opća/standardna stopa PDV-a	Parking stopa PDV-a
Belgija	/	6/12	21	12
Bugarska	/	9	20	/
Češka	/	1//15	21	/
Danska	/	/	25	/
Njemačka	/	7	19	/
Estonija	/	9	20	/
Irska	4,8	9/13,5	23	13,5
Grčka	/	6/13	24	/
Španjolska	4	10	21	/
Francuska	2,1	5,5/10	20	/
Hrvatska	/	5/13	25	/
Italija	4	5/10	22	/
Cipar	/	5/9	19	/
Latvija	/	5/12	21	/
Litva	/	5/9	21	/
Luxemburg	3	8	17	14
Mađarska	/	5/18	27	/
Malta	/	5/7	18	/
Nizozemska	/	9	21	/
Austrija	/	10/13	20	13
Poljska	/	5/8	23	/
Portugal	/	6/13	23	13
Rumunjska	/	5/9	19	/
Slovenija	/	5/9,5	22	/
Slovačka	/	10	20	/
Finska	/	10/14	24	/
Švedska	/	6/12	25	/
UK	/	5	20	/

Izvor: Europska komisija (website), 2020., dostupno na:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf

Ukupni prihodi državnog proračuna u 2019. godini iznosili su 139,9 milijardi kuna, od čega je 79 milijardi kuna prihoda ostvarenih od poreza. Od navedenih prihoda od poreza, 51,5 milijardi ostvareno je od PDV-a, 15,8 milijardi kuna od posebnih poreza i trošarina te 8,4 milijardi kuna od poreza na dobit.³³

Prijave u području poreza na dodanu vrijednost nanose štetu podjednako državnim, ali i financijskim interesima Europske Unije. Fenomen prijevare u okviru sustava poreza na dodanu vrijednost pojavio se 1993. godine, odnosno nakon ukidanja carinskih kontrola. Pri oporezivanju prekograničnih transakcija na području Unije primjenjuje se načelo odredišta (B2B).³⁴ Navedeno načelo znači da se oporezuje prema sjedištu primatelja. U B2C modelu primjenjuje se načelo podrijetla što znači da se PDV oporezuje prema sjedištu isporučitelja. Za razumijevanje PDV-a u okvirima EU-a, potrebno je razgraničiti značenja određenih pojmova s aspekta PDV-a. Naime, pristupanjem EU, RH je postala dio zajedničkog tržišta pa se tako isporuke između poduzetnika različitih država članica ne smatraju uvozom i izvozom, već isporukama na zajedničkom tržištu. Pojam tuzemstvo odnosi se na RH., zajedničko tržište je EU, a treće zemlje jesu zemlje izvan EU-a.³⁵

Hrvatska je napravila iskorak u povećanju efikasnosti PDV-a 2013. godine kada je uvela u primjenu Zakon o fiskalizaciji i prometu gotovinom (NN 121/2019). Time je dodatno uvedena kontrola naplate poreza i prometa s gotovinom.³⁶

2.2. Podjela poreza prema pripadnosti

Proračun je plan prihoda i rashoda za neko određeno razdoblje, najčešće za godinu dana. S tim u vezi, državni je proračun³⁷ akt kojim se u skladu s zakonom planiraju prihodi i utvrđuju rashodi države za fiskalnu godinu koja se u hrvatskoj poklapa sa kalendarskom godinom. Državnim se proračunom kontrolira prikupljanje i trošenje

³³ Ministarstvo financija, *Obrazloženje ostvarenja prihoda i primitaka, rashoda te računa financiranja* PI19, 2019. Dostupno na: <https://mfin.gov.hr/proracun-86/drzavni-proracun-2019-godina/608>.

³⁴ S. Cindori i A. Zakarija, *Prevenција prijevare u sustavu poreza na dodanu vrijednost u okvirima Europske Unije*, Pravni vijesnik, vol.32, no.3-4, 2016., str.1.

³⁵ K. Cinotti et al. MAZARS – Porezni savjetnik, Zagreb, mazars Cinotti Consulting d.o.o., 2015, str.69.

³⁶ H. Šimović, t.18., op.cit., str.10.

³⁷ Razlikuje se proračun središnje države (obuhvaća sve prihode i rashode državnog proračuna i proračun izvanproračunskih korisnika državnog proračuna) i opći proračun države (obuhvaća proračun središnje države i proračune lokalnih jedinica).

javnog novca. Ustav je građanima zajamčio pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu, gdje gradovi i općine predstavljaju jedinice lokalne samouprave, a županije jedinice područne (regionalne) samouprave. Svaka od tih lokalnih jedinica (grad, općina, županija) ima svoj lokalni proračun, odnosno plan rashoda i prihoda. Korisnici lokalnih proračuna jesu institucije koje je osnovala lokalna jedinica, primjerice srednje i osnovne škole, dječji vrtići i druge.³⁸ Ono što je važno istaknuti je da se svi porezi plaćaju isključivo novcem zato što je državi potreban likvidan oblik imovine poput novca, ne bi li mogla financirati svoje obaveze.

Država naplaćuje poreze na sve tri upravljačke razine: državnoj, županijskoj i lokalnoj. Stoga nije ispravno govoriti o porezima isključivo kao prihodima državnog proračuna, već razlikujemo državne, županijske i općinske/gradske poreze. Osim toga, postoje i zajedničke vrste poreza.³⁹

Podjela poreznih prihoda prema razinama vlasti :

Državni porezi jesu:

- Porez na dodanu vrijednost (PDV);
- Porez na dobit i
- Trošarine (alkohol, alkoholna pića, duhanski proizvodi, energenti i električna energija; posebni porez na motorna vozila; posebni porez na kavu i bezalkoholna pića; porez na premije osiguranja od automobilske odgovornosti i premije kasko osiguranja cestovnih vozila)⁴⁰

Županijski porezi jesu:

- Porez na nasljedstva i darove;
- Porez na cestovna i motorna vozila;
- Porez na plovila i
- Porez na automate i zabavne igre

Općinski ili gradski porezi jesu:

- Prirez poreza na dohodak;

³⁸ K. Ott (ur.) Porezni vodič za građane – drugo, dopunjeno izdanje, Zagreb, Institut za javne financije i Zaklada Friedrich Ebert, 2009., str.7-97.

³⁹ M. Kesner-Škreb i D. Kuliš, p.cit., str.14.

⁴⁰ J. Bogovac, Porezni sustav RH, 2014. Dostupno na: https://eu.pravo.hr/_download/repository/POREZNI_SUSTAV_RH_JB2_2015.pdf (pristup dana: 27. Kolovoza, 2020.)

- Porez na potrošnju;
- Porez na kuće za odmor;
- Porez na tvrtku I naziv;
- Porez na korištenje javnih površina.

Zajednički porezi jesu:

- Porez na dohodak – dijeli se između države, općine ili grada te županije i
- Porez na promet nekretnina – dijeli se između države, općine ili grada.⁴¹

Od 1. siječnja 2012. godine općine i gradovi mogu uvesti i prirez poreza na dohodak kojem je osnovica porez na dohodak, a visinu prireza određuje grad ili općina do maksimuma koji propisuje država. Prirez je prihod grada ili općine u kojoj porezni obveznik ima prebivalište ili uobičajeno boravište.⁴²

2.3. Ostale vrste podjela

Osim prema pripadnosti, porezi se mogu podijeliti prema kriteriju ekonomske snage koja se oporezuje kod poreznog obveznika. Stoga, prema navedenom kriteriju podjela izgleda ovako:

Oporezivanje dohotka:

- Porez na dohodak (fizičkih osoba);
- Porez na dobit (dohodak pravnih osoba);
- Naknade za pripređivanje igre na sreću;
- Porez po tonaži broda;
- Prirez poreza na dohodak;
- Porez na tvrtku ili naziv;
- Porez na korištenje javnih površina.

Oporezivanje potrošnje:

- PDV;
- Trošarine (posebni porezi na promet);
- Porez na potrošnju

Oporezivanje imovine;

⁴¹ M. Kesner-Škreb i D. Kuliš, p.cit., str.14.

⁴² M. Bronić, *Analiza fiskalnog značaja općinskih i gradskih poreza u Hrvatskoj*, HKJU-CCPA, vol.13, no.2, 2013, str.625-658.

- Porez na kuće za odmor;
- Porez na nasljedstva I darove;
- Porez na promet nekretnina;
- Porez na cestovna motorna vozila;
- Porez na plovila i
- Porez na dobitke od igara na sreću.⁴³

U Hrvatskoj je, kao i u ostalim suvremenim zemljama, oporezivanje potrošnje uz oporezivanje dohotka najizdažnji porezni izvor.⁴⁴

Porezi se također mogu dijeliti na izravne i neizravne. U skladu s time, temeljni izravni porezi jesu porez na dobit, porez na dohodak i prirez porezu na dohodak. Temeljni neizravni porezi jesu PDV i porez na promet nekretnina.⁴⁵ S tim u vezi, izravni porezi su oni namijenjeni točno onoj osobi koja ga treba platiti (porezni obveznik = porezni destinator), dok su neizravni porezi namijenjeni jednoj osobi, ali uz očekivanje da će se ona prevaliti na drugu osobu osobu ili osobe (porezni obveznik ≠ porezni destinator).

Sagledano iz perspektive kategorije stanovnika koje su porezima više opterećene, poreze djelimo na progresivne (veći dohodak, veća porezna stopa) ili regresivne (veći dohodak, manja sporezna stopa).⁴⁶

2.4. Porezna načela i karakteristike

Za evaluaciju poreznog sustava države najčešće se koristi određenim poreznim načelima. Uz fiskalnu funkciju poreznog sustava odnosno osiguravanje dovoljno sredstava za financiranje javnih potreba⁴⁷, za analizu pojedinih elemenata poreznog sustava koriste se najčešće sljedeća načela:

- Načelo pravednosti – ovo načelo jedno je od temeljnih poreznih načela, a podrazumijeva pravednu raspodjelu poreza među poreznim obveznicima.

⁴³ J. Bogovac, op.cit., str.4.

⁴⁴ P. Bejaković, *Promjene poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj u novom tisućljeću*, Porezni vjesnik, vol. 9, 2016, str.153.-162.

⁴⁵ M. Kesner – Škreb i D. Kuliš., op.cit., str.14.

⁴⁶ Ibidem, str.12.

⁴⁷ S. Gadžo, *Prilog istraživanju sadržaja načela pravednosti kao kriterija evaluacije normi međunarodnog prava*, Pravni vjesnik, vol.31, no.2, 2015, str.131-155.

Međutim, u literaturi, ali i praksi postoji puno nesporazuma oko pojma pravednosti. U pokušaju sistematizacije raspodjele poreza među poreznim obveznicima (tko treba platiti više, a tko manje poreza) koriste se kriterij koristi i kriterij mogućnosti. Kriterij koristi jedan je od kriterija vrednovanja pravednosti poreza, a prema istome se pravednim smatra da visina plaćenog poreza bude proporcionalna koristima dobivenim od države. Iako je navedeni kriterij prema većini pravedan, teško je primjenjiv u praksi jer su često osobe koje češće koriste javne usluge upravo najsiromašniji građani. Drugi kriterij procjene pravednosti jest kriterij mogućnosti plaćanja, a pretpostavlja plaćanje poreza ovisno o mogućnostima poreznih obveznika. Ovdje se nadalje razlikuju dva oblika primjene: okomita i vodoravna pravednost. Prema okomitoj pravednosti porezni obveznici s većom platežnom moći plaćaju više poreza dok prema vodoravnoj pravednosti porezni obveznici sličnih platežnih moći trebaju platiti slične iznose poreza. U praksi je i ovaj kriterij diskutabilan tako da zapravo nema optimalne pravednosti ⁴⁸;

- Načelo ekonomske učinkovitosti (efikasnosti) podrazumijeva učinkovitu alokaciju resursa. Cilj dobrog poreznog sustava jest da u što manjoj mjeri utječe na promjenu ekonomskih odluka i poduzeća u odnosu prema odlukama koje bi donosili u situaciji kada se porezi ne bi uopće ubirali. S tim u vezi, smatra se da je porez učinkovit u što manjoj mjeri utječe na odluke poduzetnika o proizvodnji odnosno potrošača o potrošnji. Navedeno je moguće postići tako da se ukinu izuzeća i povlastice pojedinih poreznih obveznika, smanjenjem broja poreznih stopa i snižavanjem visine poreznih stopa. ⁴⁹
- Načelo jednostavnosti podrazumijeva lakoću razumijevanja plaćanja poreza od strane poreznih obveznika tako da bi isti mogli znati koliko poreza trebaju platiti. Jednostavan porezni sustav olakšava fizičkim i poslovnim subjektima u shvaćanju njihovih dužnosti i obveza. Što je preduvjet donošenja dobrih poslovnih i osobnih odluka poreznih obveznika. ⁵⁰
- Načelo efektivnost i pravednosti – poreznim sustavom trebalo bi se osigurati

⁴⁸ M. Kesner – Škreb, *Pravednost poreza*, Financijska teorija i praksa, vol.26, no 3, 2002, str.713-715.

⁴⁹ M. Kesner – Škreb i D. Kuliš., *op.cit.*, str.13.

⁵⁰ OECD, *Addressing the Tax Challenges in the Digital Economy* (website), OECD/G20 Base Erosion nad Profit Shifting Project, OECD Publishing, 2014. Dostupno na: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264218789-en>.

pravi iznos poreza u pravo vrijeme uz izbjegavanje dvostrukog oporezivanja te nenamjernog nenaplaćivanja poreza. Osim toga, potencijal za poreznu evaziju treba biti minimiziran. Primjerice ako postoje određeni porezni obveznici koji podliježu plaćanju poreza, međutim nitko to od njih ne traži zbog nesposobnosti prisilne naplate, ostali porezni subjekti koji porez uredno plaćaju mogu doživjeti porezni sustav kao nepravedan i neefektivan. Posljedično, praktični načini naplate poreza su važni dijelovi poreznog sustava o kojem donosioci poreznih odluka trebaju voditi računa. Sukladno tome, provedivost je nužan preduvjet efektivnosti poreznog sustava⁵¹;

- Načelo harmonizacije – navedeno načelo podrazumijeva da u uvjetima sve veće globalizacije ekonomskih odnosa u svijetu i porezni sustav mora voditi računa o tim integracijskim zahtjevima, ali uz uvjet da navedeni procesi porezne harmonizacije ne idu na teret nacionalnih interesa⁵².

Kada se govori o porezima, primjećuju se neke tvrdnje koje se u sličnom ili istom obliku ponavljaju. Navedene tvrdnje predstavljaju karakteristike poreza. Karakteristike koje se nužno vežu uz poreze te ima daju sadržaj nazivaju se bitnim karakteristikama. Iako se mnogi autori razilaze oko bitnijih i manje bitnih karakteristika poreza, sljedeće karakteristike navode se kao bitne kod većine autora⁵³:

- Prisilnost poreza – porezi su prisilan prihod države, što znači da ukoliko porezni obveznik ne udovolji plaćanju pristigle porezne osobe, podliježe sankcijama predviđenim zakonom;
- Derivativnost (izvedenost) poreza – porezi su derivativan prihod države, što znači da ih država ubire na temelju svojeg poreznog suvereniteta tj. prava da sama regulira sustav oporezivanja;
- Nepovratnost poreza – porezi su nepovratan prihod države, što znači da prihodi koje država ubire od svojih poreznih obveznika postaju njezino vlasništvo te ih država raspoređuje u okviru zadataka i mjera iz svoje nadležnosti;

⁵¹ Ibidem

⁵² J. Šimović, *Socijalni učinci poreza na dodanu vrijednost*, Revija za socijalnu politiku, vol.5, no.2, 1998., str.99-109.

⁵³ B. Jelčić. *Javne financije*, RRIF, 2001, str.38-44.

- Odsutnost neposredne naknade – činjenica da porezni obveznik plaća porez ne daje ima pravo da za to od određenog državnog tijela traži protuuslugu;
- Nedestiniranost poreza – ova karakteristika proizlazi iz namjene trošenja prikupljenih sredstava. Naime, kada se porezi prikupljaju kao prihod ne zna se točno za što će se potrošiti već se troše za podmirivanje rashoda općenito;
- Porezi se ubiru u javnom interesu – njihovim je trošenjem omogućeno financiranje brojnih javnih usluga i
- Porezi su novčani prihod države – navedeno podrazumijeva da se porezi ubiru u novcu što je ranije u radu već naglašeno.

2.5. Učinci oporezivanja

Samim procesom formiranja poreznog sustava i uvođenjem poreznih stopa nastoji se postići određeni cilj. Postavljanje cilja poreznog sustava u praksi spada pu područje porezne politike. Osnovni preduvjet koji svaki kreator porezne politike treba zadovoljiti jest izučavanje učinaka praktične primjene pojedine vrste poreza, kao i učinke poreznog sustava kao cjeline. Učinci primjene poreza manifestiraju se u različitom broju, vrsti i intenzitetu. Važno je utvrditi od koga/čega, kada, koliko, kako i koliko puta će se ubirati porezi.⁵⁴ Porezne stope, način na koji se određuje porezna osnovica i aspekti porezne discipline važne su odrednice gospodarskih učinaka oporezivanja.⁵⁵ Odgovori na navedeni niz pitanja upućuju na učinke koje će porezi proizvesti prilikom njihovog ubiranja. Isto tako, važna su i pitanja u koje svrhe, u kojem iznosu i intervalu, koliko dugo i kome će porezima prikupljena sredstva biti redistribuirana odnosno alocirana. Na taj način dobivaju se učinci koji će se manifestirati tijekom trošenja sredstava prikupljenih kroz poreze. Najidealnije funkcioniranje poreznog sustava postiže se kada su ciljevi porezne politike jednaki njezinim učincima.⁵⁶

Na početku 21. stoljeća, fiskalna politika, kao širi pojam od porezne politike, smatra se jednom od temeljnih poluga u postizanju općih gospodarskih ciljeva. Fiskalna, kao i ostale ekonomske politike u načelu treba služiti sljedećih temeljnih gospodarskih

⁵⁴ Ibidem, str 14.

⁵⁵ Europska komisija, Oporezivanje – tematski informativni članak o europskom semestru (website), 2017. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_taxation_hr_0.pdf (Pristup dana: 28. kolovoza, 2020.)

⁵⁶ B. Jelčić, op.cit., str.14.

ciljeva: rastu zaposlenosti, povećanju proizvodnje, stabilnosti cijena te ravnoteži u platnoj bilanci. Također, navedeni bi se ciljevi trebali ostvariti u prihvatljivim rasponima dohotka pojedinca vodeći računa o najugroženijim slojevima stanovništva.⁵⁷

U praktičnoj se primjeni porezne politike manifestiraju različiti učinci izvan granice željenog i planiranog. Učinci takvog tipa mogu biti širokog raspona, počevši od učinaka koji se toleriraju i čije postojanje ne remeti koherentnost tokova društveno – ekonomskog života, pa sve do učinaka čije posljedice su totalno suprotne od zadanih ciljeva, čije posljedice mogu ozbiljno ugroziti i narušiti stabilnost određenih ekonomskih kretanja. U skladu s navedenim, razlikuju se sljedeće vrste učinaka oporezivanja⁵⁸:

- Namjeravani (željeni, planirani) učinci oporezivanja – to su oni koji su se primjenom adekvatnih poreznih instrumenata upravo i htjeli postići te koji su potpuno u skladu s ciljem porezne politike. Uglavnom takvi namjeravani učinci spadaju u sferu redistribucije prihoda prikupljenih porezima;
- Nenamjeravani (neželjeni, neplanirani) učinci oporezivanja – su oni koji se manifestiraju izvan zacrtanih planova, a kao posljedicu za sobom povlače potrebu pravodobne i prikladne intervencije koja će takve učinke neutralizirati ili barem ublažiti. Uglavnom (osim kod namjeravanog prevaljivanja poreza) se nenamjeravani učinci oporezivanja javljaju prilikom ubiranja poreza.

Pri razmatranju učinaka poreza u fazi ubiranja karakteristična je smanjena kupovna (ekonomska) moć poreznih obveznika kao posljedica plaćenih poreznih davanja. Navedeno je razlog nastojanja poreznih obveznika da se djelomično ili u potpunosti riješe poreznog tereta na što utječe sam porezni moral poreznog obveznika. Upravo je porezni moral element prevage već pri samoj ideji poreznog obveznika da primjegne izbjegavanju plaćanja poreza djelomično ili u potpunosti. Porezni moral biti će veći, a samim time i nastojanje izbjegavanja porezne obvaze ukoliko su zadovoljene sljedeće pretpostavke⁵⁹:

⁵⁷ G. Družić i S. Krtalić, Kakvu ulogu bi trebala imati fiskalna politika u Republici Hrvatskoj, *Ekonomija/Economics*, vol.13., no.1, 2006., str.67-84.

⁵⁸ B. Jelčić, *op.cit.*, str.143.

⁵⁹ *Ibidem*, str.144.

- Ako porezni obveznici vjeruju da je porezni teret ravnomjerno i pravedno raspoređen⁶⁰;
- Ako su porezni obveznici svjesni da sigurnost zemlje, školski sustav, mogućnost zapošljavanja kao i cijeli niz drugih aktivnosti i manifestacija koje u javnom interesu poduzima država ovisi o porezu koji treba platiti;
- Ako je plaćanje poreza vezano uz neku socijalno – političku, patriotsku, etičku ili neku drugu svrhu;
- Otpor plaćanju poreza i nastojanje da se izbjegne plaćanje poreza nisu veliki niti kad se ubrani porez daje kao pomoć osobama koje su pretrpjele štetu od elementarnih nepogoda ili drugu sličnu okolnost, ili ako se taj iznos troši iz razloga nacionalne sigurnosti.⁶¹

Mogućnosti koje poreznom obvezniku stoje na raspolaganju da bi si olakšao porezni teret ili ga se u potpunosti riješio su različite i razlikuju se prema vremenu nastanka. Ukoliko je porezni obveznik poduzeo aktivnosti u cilju izbjegavanja poreznog tereta prije oporezivanja radi se o poreznoj evaziji, a ukoliko je poduzeo neke aktivnosti nakon što je već platio porez radi se o prevaljivanju poreza. Više o poreznoj evaziji i prevaljivanju u poglavlju broj 2.⁶²

2.6. Struktura javnih prihoda u Republici Hrvatskoj

Javne financije su jedno od baznih područja ekonomije kao društvene znanosti. U središte pozornosti stavljaju državu i njezino djelovanje s financijskog aspekta što se ogleda kroz prikupljanje javnih prihoda i podmirivanje javnih rashoda. Kada se javni prihodi i javni rashodi koriste u funkciji nekog specifičnog cilja, nazivaju se instrumentima fiskalne politike. Uz javne prihode i rashode, treći element fiskalne politike jest saldo (deficit/suficit) javnih financija, odnosno razlikovno financiranje države zaduživanjem. U javnim prihodima Republike Hrvatske daleko najveći udio imaju porezni prihodi i doprinosi.⁶³

Postojeći porezni sustav u Hrvatskoj svoje temelje ima u velikoj poreznoj reformi iz

⁶⁰ O. Eckstain, *Public Finance*, New Jersey, Prentice-Hall inc., 1967., str.55.

⁶¹ B. Jelčić, op.cit., str.143.

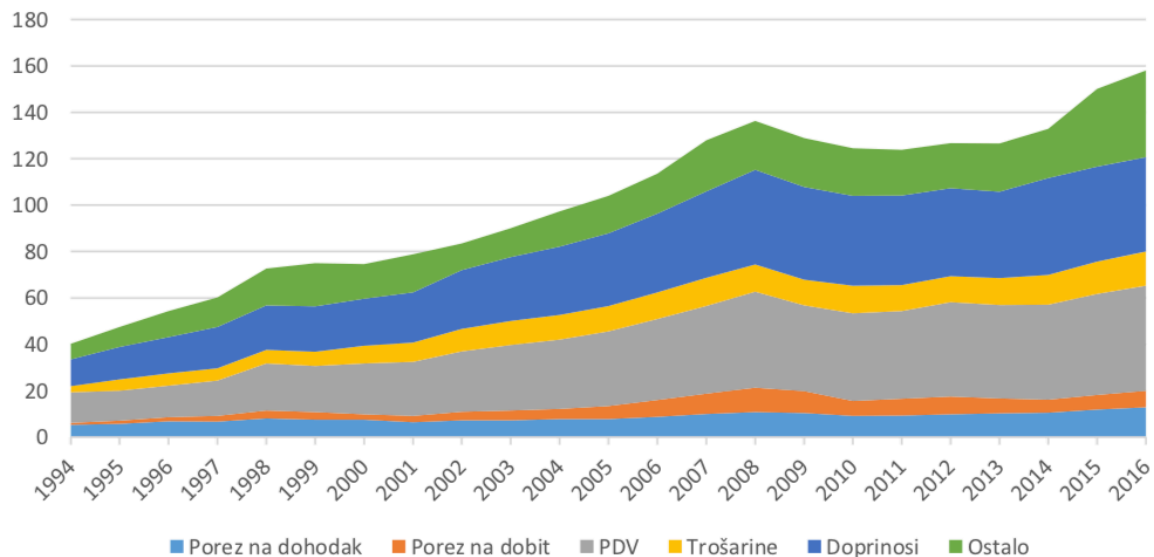
⁶² Ibidem, str.144.

⁶³ H. Šimović, t.18., op.cit., str.10.

1994. (uvedeni prvi Zakon o porezu na dobit i Zakon o porezu na dohodak) što je glavni razlog zašto je prikazano kretanje javnih prihoda u RH od 1994. ge (Grafikon 1.). Osim navedenog, iste je godine uvedeno i devet novih trošarina te se postupno smanjivao broj stopa kod tadašnjeg poreza na promet čim je krenula priprema za uvođenje PDV-a kao zamjene za porez na promet. Iako je prvi Zakon o PDV-u donesen 1995. godine, na snagu je stupio tek 1998. godine stoga se ta godina uzima kao godina završetka prve porezne reforme.⁶⁴

U nastavku su prikazane promjene u javnim prihodima koje su obilježile javne financije u Hrvatskoj u razdoblju od 1994. do 2016. godine.

Grafikon 1. Prikaz javnih prihoda u RH od 1994. do 2016. (u milijardama kuna)

Izvor: H. Šimović, Potraga za efikasnim i optimalnim javnim financijama u Hrvatskoj: od reformi do zaduživanja, Serija članaka u nastajanju Ekonomskog fakulteta Zagreb, vol.17, no.8., 2012., str. 6.

Iz Grafikona 1. je vidljiv konstantan porast svih vrsta poreznih nameta uz konstantnu dominaciju poreza na dodanu vrijednost nakon uvođenja 1998. godine, a prije toga poreza na promet i doprinosa. Javni rashodi na razini opće države porasli su sa 40 milijardi kuna 1994. godine, na 158 milijardi 2016. godine.⁶⁵

⁶⁴ Ibidem, str.8.

⁶⁵ Ibidem, str.5.

Kod analize efektivnog poreznog opterećenja odnosno stvarno plaćenog poreza u nekom prošlom razdoblju kao najčešće korišteni pokazatelj koristi se udio određenog poreza u ukupnim javnim prihodima, odnosno u BDP-u. Tablicom 2 prikazani su prihodi u sklopu državnog proračuna Republike Hrvatske za 2019. godinu.

Tablica 2. Prihodi državnog proračuna u 2019. godini

Prihodi (u kn):	Ostvarenje 2019.	%
Porezi	82.736.252.182	59
Socijalni doprinosi	24.134.638.147	17
Pomoći	14.800.981.000	11
Prihodi od imovine	2.782.481.493	2
Pristojbe i naknade	4.756.861.706	3
Prodaja proizvoda i robe, usluga i naknada iz nadležnih proračuna i od HZZO-a	1.308.135.374	1
Kazne, upravne mjere i ostali	7.701.872.129	6
Od nefinancijske imovine	632.485.333	0
Ukupni prihodi	1.065.950.203	1
	139.919.657.567	100%

Izvor: izrada autorice prema Ministarstvo financija, *Obrazloženje ostvarenja prihoda i primitaka*, rashoda te računa financiranja PI19, 2019. Dostupno na: <https://mfin.gov.hr/proracun-86/drzavni-proracun-2019-ga/608>.

Prihodi poslovanja u 2019. godini ostvareni su u iznosu od 139,9 milijardi kuna i čine 99,2% ukupnih prihoda proračuna. Od navedenih prihoda poslovanja porezni prihodi sudjeluju sa čak 59,6%, a slijede prihodi os socijalnih doprinosa sa udjelom od 17,4%, dok preostali iznos čine pomoći, prihode od imovine, prihodi od administrativnih pristojbi i prihodi po posebnim propisima, prihodi iz nadležnih proračuna i od HZZO-a temeljem ugovornih obveza, kazne te ostali prihodi. Porezni prihodi tijekom 2019. godine prikupljeni su u iznosu od 82,7 milijardi kuna.⁶⁶

⁶⁶ Ministarstvo financija, t.33, op.cit.

3. POREZNE PRIJEVARE

Brojni inozemni i domaći financijski skandali ukazuju na činjenicu da su porezne prijevare sveprisutne kroz povijest te su se kroz istu i usavršavale poprimajući dimenziju problema. Kao posljedica prijevare ostaju oštećeni vjerovnici, države i zaposlenici, a stvar se pogoršava saznanjem da se većina prijevare otkrije tek kad tvrtku dovedu do točke slamanja i financijskog kraha što ne ostavlja previše prostora za eventualnu sanaciju učinjene štete. Stoga, kada se govori o rješavanju problema financijskih prijevare ne postoji "srebrni metak" koji bi jednim potezom mogao doskočiti tako rasprostranjenom i složenom problemu.⁶⁷

3.1. Važni pojmovi i definicije

Lažiranje financijskih izvještaja istodobno podrazumijeva i prijevaru, dok prijevare ne mora biti povezana s lažiranjem financijskih izvještaja zato što se ista ne mora uvijek očitovati u računovodstvu.⁶⁸ Prijevaru karakteriziraju lažno objavljeni podaci i informacije, skrivanje istine, obmana drugih ljudi i konačno šteta koja time nastaje. Glavna posljedica prijevare jest financijski gubitak.⁶⁹

Porezna evazija podrazumijeva poduzimanje nezakonite radnje ili propuste kojima se porezna obaveza prikriva ili otklanja, a razlikuje se zakonita ili dopuštena (tax avoidance) i nezakonita ili nedopuštena (tax evasion). Zakonska porezna evazija je ona koja nije u sukobu sa zakonskim i drugim propisima, a nastaje kao rezultat⁷⁰:

- Pronalaženja "rupa" u zakonu zbog manjkavosti, nedorečenosti i nejasnoća poreznog sustava;
- Promjene mjesta prebivališta ili uobičajenog mjesta obavljanja djelatnosti (porezni bijeg ili *tax flight*) zbog nižih primjenjivanih poreznih stopa u pojedinim gradovima, dijelovima zemlje ili čak u inozemstvu u tzv. poreznim

⁶⁷ V. Belak, *Lažiranje financijskih izvještaja, prijevare i računovodstvena forenzika*, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., 2017, str.1.

⁶⁸ Ibidem

⁶⁹ T. W. Golden, S.L. Skalak et M.M. Clayton, *A Guide to Forensic Accounting Investigation*, John Wiley and Sons Inc., Hoboken, New Jersey, 2006, str.2-7.

⁷⁰ M. Mahović - Komljenović, *Informacijski sustav i porezna evazija: uloga menadžera podataka*, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Zagreb, vol.7, no.1, 2009, str.176-188

oazama poput svjetski poznatih gradova/država: Monaco, Lichstenstein, San Marino, Cipar, Bahami i drugim;

- Zakonom potaknute evazije poput višeg poreza na duhan i alkoholne proizvode.

Zbog neadekvatnog poreznog sustava i prijevara članice EU godišnje gube milijarde eura prihoda od PDV-a. Navedeni se gubitak naziva «PDV jaz» (*VAT gap*), a predstavlja razliku između očekivanog prikupljenog PDV-a i stvarno prikupljenog PDV-a. Prepoznati jaz uključuje prihodovne gubitke uzrokovane poreznim prijevarama i utajama, ali također uključuje i bankrote, financijsku nelikvidnost te različite greške u kalkulacijama poreznih uprava. Svakako, PDV prijevare jesu vodeći uzrok jaza. S tim u vezi, Europska je komisija (2009.) procijenila PDV jaz u iznosu između 90 i 113 milijardi eura za razdoblje od 2000. do 2006. godine.⁷¹

Godine 2017. je procijenjen PDV jaz za 2015. godinu u iznosu od 151,5 milijardi eura što predstavlja gubitak od 12 % od ukupnog očekivanog prihoda od PDV-a te signifikantni porast u razdoblju od 10 godina. Prema procjeni Europskog revizorskog suda (European Court of Auditors), samo kružne prijevare uzrokuju PDV gubitke od 40 do 60 milijardi eura prihoda od PDV-a godišnje te se smatra da oko 2 % grupacija organiziranog kriminala stoji iza 80 % prijevora. Iznos koji se putem ovakve vrste prijevora može prisvojiti objašnjava popularnost mrežnih prijevora među počiniteljima. Studije su pokazale visoki postotak PDV prijevora u području emisije CO₂ koje se mogu multiplicirati brzo te narasti sa 100 na 600 milijuna eura u razmaku od nekoliko sati.⁷² U 2018. je procijenjeni VAT jaz za 2016. godinu pao ispod 150 milijardi eur te je iznosio 147,1 milijardu eura.⁷³ U nastavku je prikazan PDV jaz za svaku državu članicu iskazan u milijunima eura.

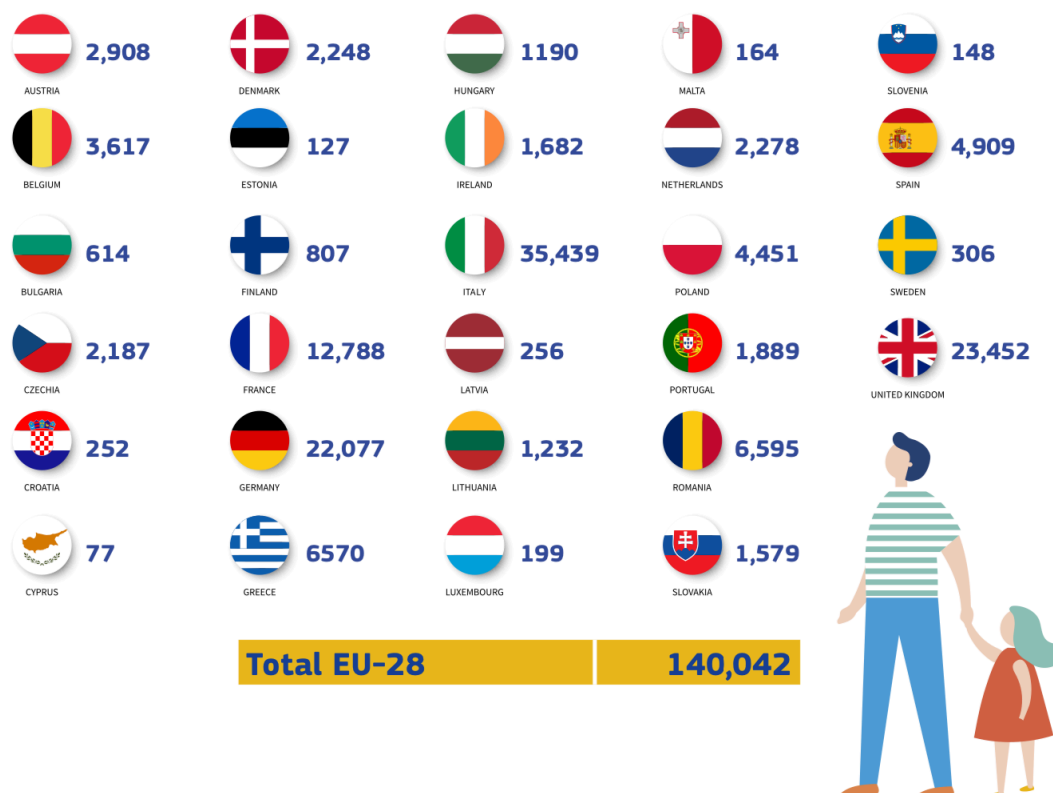
⁷¹ Europska komisija, *Fight against tax fraud: Commission publishes a study on the VAT gap in the EU*, 2009. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_09_1655 (Pristup dana: 9. Rujna 2020).

⁷² M.C. Frunza, *Aftermath of the VAT fraud on carbon emission markets*, Journal of Financial Crime, vol.20, no.2, 2013, str.225.

⁷³ M. Lamensch, *VAT fraud: economic impact, challenges and policy issues*, European Union, 2018. Dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626076/IPOL_STU\(2018\)626076_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626076/IPOL_STU(2018)626076_EN.pdf) (Pristup dana: 9. rujna 2020.)

Porezni jaz zapravo pokazatelj razine učinkovitosti provedbenih mjera i usklađenosti PDV-a diljem EU-a. Porezni se jaz u prihodu PDVa može izračunati na temelju pristupa odozgo prema dolje (top-down) ili odozdo prema gore (bottom – up). Najčešće se koristi pristup odozgo prema dolje, a koristi makroekonomske podatke o potrošnji gdje se procjenjuje teoretski moguće svote prikupljenja PDV-a te se uspoređuju sa stvarnim приходima. Pristup odozdo prema gore omogućuje točniju procjenu razmjera prijevara i utaja, a podrazumjeva proučavanje i prepoznavanje pojedinih vrsta prijevara te se temelji na operativnim podacima nacionalne porezne uprave.⁷⁴ Slikom 1 prikazan je PDV jaz izražen u milijunskim gubicima eura za države članice Europske unije.

Slika 1. PDV jaz u EU (u milijunima EUR)

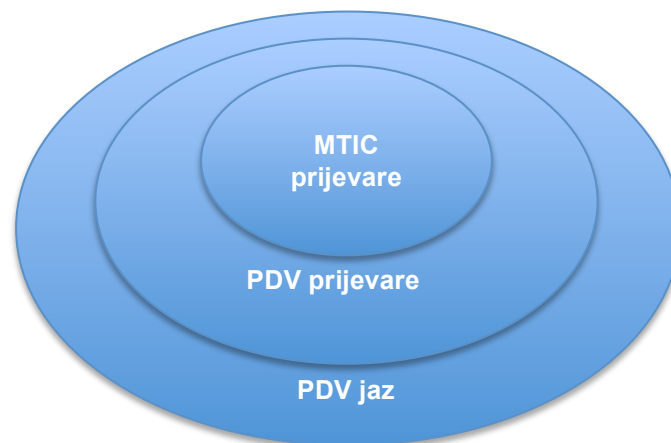
Izvor: Europska Komisija, 2020. Dostupno na:

https://ec.europa.eu/taxation_customs/business/tax-cooperation-control/vat-gap_en
(Pristup dana 12.rujna 2020.)

⁷⁴ P. Bejaković, *Organizirani kriminal umiješan u prijevare i utaje poreza*, Porezni vijesnik, vol.25., no.1, 2016., str.98-105.

Razlikuju se PDV prijevare i MTIC (engl. *Missing Trader Intra Community*, skraćeno *missing trader ili nestajući trgovac*) prijevare. PDV prijevare su oblik namjerne evazije poreza, a uključuju situacije u kojima se namjerno koriste predajom lažiranih financijskih izvješća ili uključuju upotrebu lažnih dokumenata. To je vrsta organizirane prijevare s korištenjem nacionalnih i prekograničnih transakcija. MTIC prijevare su poseban oblik PDV prijevara u kojima se PDV krade vlastima putem aktivnosti organiziranog kriminala, a iskorištava prilike prekogranične trgovine kod koje je prijenos robe između zemalja članica EU oslobođen plaćanja PDV-a. Navedeno omogućava poreznom prijestupniku naplaćivanje PDV-a pri prodaji robe te umjesto plaćanja svojih obaveza državi (PDV-a), isti jednostavno nestane zajedno sa PDV-om.⁷⁵ Slikom 1 prikazan je odnos PDV, MTIC prijevara i PDV jaza.

Slika 2. Odnos PDV prijevara, MTIC prijevara i PDV jaza

Izvor: European Commission, *The Concept Of Tax Gaps*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2018.

PDV jaz iako služi kao pokazatelj odnosa očekivanog i ostvarenog PDV-a, ali ne daje detaljan uvid u različite uzroke navedenom jazu. Stoga je aktualno pitanje otkriti koji se dio PDV jaza odnosi na poreznu evaziju i utaju. Upravo s ciljem odgovaranja na to pitanje unutar programa Fiscalis 2020, 2014. godine formirana Projektne grupa za PDV jaz (TGPG, *Tax Gap Project Group*) u sklopu koje je formirana podgrupa za

⁷⁵ European Commission, *The Concept Of Tax Gaps*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2018.

PDV jaz.⁷⁶ Fiscalis je akcijski program EU-a za financiranje inicijativa poreznih uprava za poboljšanje funkcioniranja sustava oporezivanja na unutarnjem tržištu.⁷⁷ Prijevarena uključuje namjerno djelovanje od strane ljudskih bića koristeći se obmanom, prevarom i lukavstvom što se u širem kontekstu može sagledati kroz dvije vrste lažnog predstavljanja: sugestija laži (suggestio falsi) ili potiskivanje istine (suppressio veri). Stoga je za razumijevanje psiholoških čimbenika koji utječu na ponašanje počinitelja prijevarena. Odgovori na navedene nepoznanice mogu se pronaći u razmatranjima bihevioralne psihologije koja se koristi spoznajom da je “jedini način da se uhvati prevarant, razmišljati kao prevarant”. Iako mnogi poslovnjaci ili pripadnici “bijelih ovratnika” imaju tendenciju diskreditirati navedene bihevioralne spoznaje, sve veća incidencija poslovnih prijevarena upućuje na važnost proučavanja obrazaca ponašanja ne samo u otkrivanju. Već i spriječavanju prijevarena. Iz perspektive kriminologije, u korijenu uzroka prijevarenog ponašanja može se objasniti uz pomoć tri faktora: ponudom osoba motiviranih za prijevare, dostupnost prikladnih meta i nepostojanjem sustava kontrole. Navedeno je sukladno generalnom pojašnjenju da je prijevarena stvar izbora, odnosno varijacije u kriminalu rezultat su varijacija u prilikama (razmišljanje u stilu “prilika čini lopova”, oportunističko ponašanje) i motivacijama.⁷⁸

Važan konceptualan okvir razumijevanju prijevarena sadržan je u tzv. trokutu prijevarena, odnosno onome što bi policajci i detektivi nazivali “sredstva, motivi i prilika”. Trokut prijevarena razvijen je od strane *ACFE (Association of Certified Fraud Examiners)*, a sadrži tri vrha ili elementa: percipirane prilike, racionalizacija i percipirana potreba (pritisak ili motiv) (Slika 3), a sva tri su razvijena proučavajući psihologiju prijestupnika.⁷⁹

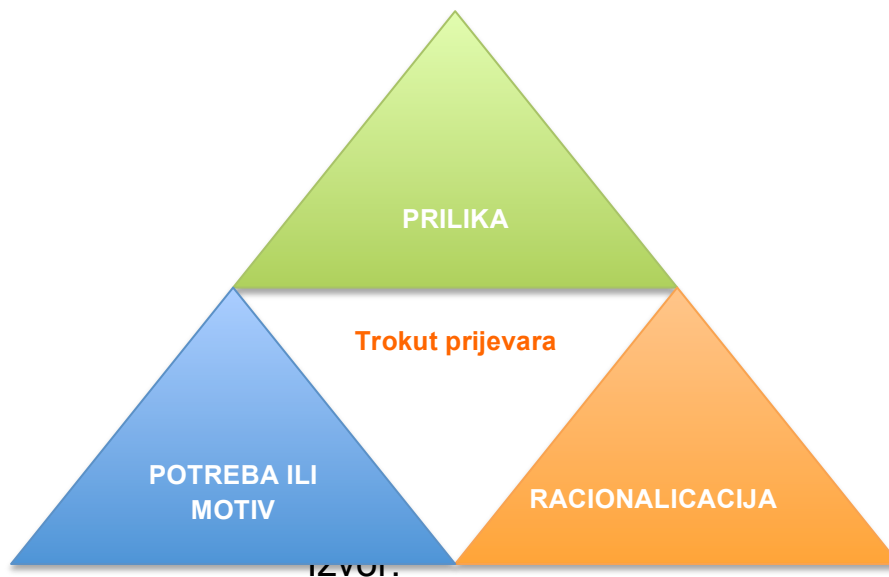
⁷⁶ Fiscalis Tax Gap project Group, 2018. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupMeetingDoc&docid=17211> (Pristup dana 12.rujna 2020.)

⁷⁷ Europski revizorski sud, *Borba protiv prijevarena unutar Zajednice u području PDV-a: potrebno je odlučnije djelovati*, Luxembourg, Ured za publikacije Europske unije, 2016.

⁷⁸ S. Ramamoorti, *The Psychology and Sociology of Fraud: Integrating the Behavioral Sciences Component Into Fraud and Forensic Accounting Curricula*, Issues in Accounting Education, vol.23, no.4, 2008, str.521-533.

⁷⁹ A. Šestanović et T. Palac, t.69., op.cit., str.47.

Slika 3. Prikaz Trokuta prijevara

Izvor: ACFE, Fraud Examiners Manual (International), Texas (SAD), 2016., str.4101.

Dostupno na:

[https://www.acfe.com/uploadedFiles/Shared_Content/Products/Books_and_Manuals/MainTOC%202016%20\(Intl\)%20-%20Final.pdf](https://www.acfe.com/uploadedFiles/Shared_Content/Products/Books_and_Manuals/MainTOC%202016%20(Intl)%20-%20Final.pdf)

Potreba ili motiv predstavlja financijski pritisak uslijed kojeg počinitelj razmišlja o nezakonitim opcijama postizanja ciljeva. Prilika podrazumijeva percipiranu mogućnost ostvarivanja financijske prijevare. Na trećoj strani trokuta je racionalizacija, a ista predstavlja obrambeni mehanizam ili psihološki fenomen koji počiniteljima olakšava nošenje s posljedicama te smanjuje ili poništava osjećaj krivnje zbog počinjene prijevare.⁸⁰ Osim navedenih razloga počinjavanja prijevare, postoje i druge karakteristike ličnosti koji se ne uklapaju u prikazani trokut, poput: bazična pohlepa i sklonost oportunističnosti, osveta kao motiv koja predstavlja želju da organizacija “plati” zbog percipiranih nepravdi te pristup “ulovi me ako možeš” kojeg pojedini pripadnici “bijelih ovratnika” posjeduju.⁸¹ S tim u vezi, studija iz 2007. godine je pokazala kako su najvažniji razlozi počinjenja prijevare pritisci da se učini “sve što je potrebno” da se postigne cilj (80% ispitanika), udovoljavanje osobnim ciljevima

⁸⁰ Ibidem

⁸¹ S. Ramamoorti, t.87., op.cit., str.526.

(72%), dok 40% ispitanika nije znalo ili smatralo, da su uopće počinjene prijevare radnje.⁸²

Pojedini autori navode tri razine sudjelovanja u mrežama prijevara. Prva razina je nukleus odnosno unutarnji krug sudionika koji su stvarni organizatori i koji se nakčešće poznaju već dugi niz godina te među njima postoji određena stabilnost. Oni su ujedno odgovorni za organizaciju i provedbu akcije. Iako dobivaju najveći udio u dobiti njihova se imena najčešće nigdje ne spominju. Drugu razinu čini vanjski krug, a tu se nalaze brojne osobe s različitim ulogama: lažni ili pravi vlasnici i menadžeri, raznovrsni suradnici poput računovođa, odvjetnika, poreznih stručnjaka i drugih privremenih sudionika. Oni većinom daju savjete i stvaraju lažne pravne dokumente te su većinom svjesni naravi poduzetih aktivnosti. Treći krug čine razni akteri u odabranom modelu prijave te često nisu ni svjesni istinske namjere ukupnog posla, međutim takve su osobe spremne kupiti proizvode bez plaćanja PDV-a ili prihvatiti lažne račune.⁸³

3.2. Porez na dodanu vrijednost i harmonizacija

Porezna harmonizacija ili porezno usklađenje nalaže usklađivanje poreznih sustava država članica Europske Unije s ciljem izbjegavanja onih nacionalnih poreznih mjera koje mogu negativno utjecati na funkcioniranje zajedničkog tržišta EU, odnosno koje mogu negativno utjecati na slobodno kretanje roba, usluga i kapitala ili koje mogu narušiti konkurenciju.⁸⁴ Temeljna namjera porezne harmonizacije nije izjednačavanje stopa i poreznih postupaka nego u prvom redu, usklađivanje i maksimalno smanjivanje razlika u poreznim sustavima zemalja članica kako bi se poticalo što kvalitetnije ostvarenje jedinstvenog unutarnjeg tržišta.⁸⁵

Od trenutka pristupanja Hrvatske Europskoj Uniji, domaći sustav PDV-a uvažava postojanje jedinstvene granice EU-a za potrebe obračunavanja carina i poreznog

⁸² M. Houška, *Upravljanje rizicima prijave s aspekta poslovne forenzike*, Porezni vijesnik, vol.6, 2015., str.40-46.

⁸³ A. Aronowitz, D. Laagland, G.Paulides, *Value Added Tax Fraud in the European Union*, Amsterdam, Kugler Publications, 1996.

⁸⁴ M. Kesner – Škreb, *Porezna harmonizacija*, Financijska teorija i praksa, vol. 31, no.3, 2007., str.303-307

⁸⁵ K. Ott (ur.), t.12., op.cit., str.32.

tretmana prometa roba i usluga (uvoza i izvoza). U skladu s time, isporuka dobara iz Hrvatske u drugu državu članicu EU smatra se isporukom dobara, a ne izvozom dobara kako se smatra kada se dobra isporučuju u treće države (ne EU države). S druge strane se nabava dobara iz drugih zemalja članica EU smatra stjecanjem dobara, a ne uvozom kako se smatra za kada se dobra u Hrvatskoj nabavljaju iz država koje nisu u EU.⁸⁶

Generalno je pravilo da se na sve isporuke izvršene u tuzemstvu obračunava PDV neovisno o tome tko je kupac.⁸⁷ Kod isporuka na zajedničkom tržištu kako je ranije u potpoglavlju 2.1.1. ovog rada naglašeno, postoje generalna pravila oporezivanja PDV-om ovisno o tome je li kupac porezni obveznik (B2B – oporezivanje prema sjedištu primatelja) ili nije (B2C – oporezivanje prema sjedištu isporučitelja). Obračun PDV-a kao i porezni tretman poslovnih transakcija s partnerima iz trećim zemalja tretira se kao uvoz i izvoz i na takve se transakcije PDV se generalno obračunava i plaća tamo gdje se troši (načelo odredišta).⁸⁸

Pri obavljanju transakcija unutar EU dvostruko je oporezivanje PDV-om ili mogućnost izbjegavanja plaćanja PDV-a značajno smanjena obzirom na primjenu jedinstvenog informacijskog sustava za PDV na razini EU (*VIES – VAT Information Exchange Rate*). Kroz navedeni sustav svaki porezni obveznik može (i trebao bi) provjeriti PDV identifikacijski broj primatelja/izdavatelja računa kao i njegove osnovne podatke. Za Hrvatsku se taj broj sastoji od oznake “HR” i 11 znamenkastog broja OIB-a.⁸⁹

Okvir kojim je utemeljen PDV u zemljama EU sadržan je u tzv. šestoj smjernici EU koja je 1977. godine donesena od strane Vijeća, a sadržavala je smjernice o usklađivanju zakona država članica vezno za porez na promet tj. o zajedničkom sustavu poreza na dodanu vrijednost. Navedena šesta smjernica predstavlja okvir za svaku zemlju članicu EU u izgradnji vlastitog sustava poreza na dodanu vrijednost. Međutim ista je bila vrlo nepregledna i nerazumljiva zbog mnogobrojnih izmjena i

⁸⁶ J. Bogovac, t.40, op.cit., str.9.

⁸⁷ Postoje i izuzeci koji su 1. srpnja 2013. godine uvedeni u Zakon o PDV-u a uključuju tuzemni prijenos porezne obveze (*local reverse charge*) za određene usluge. Navedeno podrazumijeva da ako postoje dva subjekta u sustavu PDV-a između kojih je izvršena usluga, PDV plaća onaj koji je primatelj usluge. Razlog toj novini jest bio pad građevinske industrije uslijed nepodmirivanja obveza plaćanja PDV-a, dok su s druge strane kupci građevinskih usluga (porezni obveznici) neovisno o tome priznavali pretporez uslijed čega bi oštetili državu.

⁸⁸ K. Cinotti et al., t.35, op.cit., str.157.

⁸⁹ J. Bogovac, t.40, op.cit., str.9.

dopuna te zbog narušavanja odredbama pojedinih Ugovora o pristupanju pojedinih zemalja, stoga je Europska komisija pristupila sistematizaciji propisa o PDV-u. Tako je Vijeće ministara krajem 2006. godine (u primjeni od 1.1.2017) usvojilo novu sistematiziranu smjernicu o zajedničkom sustavu oporezivanja PDV-om – Smjernicu Vijeća 2006/112/EC⁹⁰ (Council Directive 2006/112/EC of 28 November 2006).⁹¹

Iako je u usklađivanje sustava oporezivanja PDV-om u EU uloženi veliki napor, uključujući i izradu Šeste direktive, još uvijek postoje velike razlike u visini i broju stopa koje se primjenjuju u pojedinoj zemlji članici (Tablica 1., str 7). Navedena direktiva za sve zemlje određuje obuhvat poreza iako se zemljama članicama dopuštaju određena odstupanja i izuzeća. Nisu uspostavljene jedinstvene stope iako je postavljen okvir unutar kojega bi trebalo određivati nacionalne stope. Određena je standardna stopa u rasponu od 15 do 25 % uz mogućnost primjene jedne ili dvije snižene stope od najmanje 5 %.⁹²

Iako je šesta direktiva osnovni dokument EU-a i zakonska osnova za harmonizaciju PDV-a, pravna osnova za usklađivanje neizravnog oporezivanja je definirana u člancima 110. Do 113. Ugovora o EU i Ugovora o funkcioniranju EU. Njima se zabranjuje porezna diskriminacija koja bi na bilo kakav način utjecala na preferenciju nacionalnih proizvoda na štetu proizvoda iz drugih država, a poziva se na harmonizaciju poreza na promet, trošarina i drugih neizravnih poreza.⁹³

U smislu oporezivanja dohotka EU nastoji osigurati jednakost prilika za rad i ulaganje u drugim državama članicama, a u smislu oporezivanja dobiti želi spriječiti poreznu konkurenciju država članica i omogućiti slobodno kretanje kapitala. U EU je područje izravnih poreza (oporezivanje dobiti i dohotka) većinom u nacionalnom djelokrugu, dok se zajednička porezna politika EU većinom odnosi na neizravne poreze stoga je potpuna porezna harmonizacija teška za postići.⁹⁴

⁹⁰ Direktiva vijeća 2006/112/EC. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0112&from=EN> (pristup dana 9. Rujna 2020.)

⁹¹ H. Šimović, *Porez na dodanu vrijednost i trošarine*, 2007., str.7. Dostupno na: http://www.crosbi.znanstvenici.hr/datoteka/291926.H.Simovic_Skripta_PDV_i_trosarine.pdf (Pristup dana 9. Rujna 2020.)

⁹² K. Ott (ur.), t.12., op.cit., str.32.

⁹³ Ugovor o Europskoj Uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske Unije 2010/C 83/01. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf> (Pristup dana: 9.rujna, 2020.)

⁹⁴ M. Kesner – Škreb, t.95., op.cit.

3.3. Vrste prijevare kod poreza na dodanu vrijednost

Porez na dodanu vrijednost ima centralnu ulogu u funkcioniranju jedinstvenog tržišta EU koje obuhvaća slobodno kretanje dobara, usluga, kapitala i ljudi. Stoga je jasno da prijevare u PDV-u nanose veliku štetu podjednako nacionalnim, ali i financijskim interesima Europske Unije. Do navedenog fenomena je došlo 1993. godine nakon ukidanja carinskih kontrola. Različite jurisdikcije u prometu kroz EU ranjivost su sustava u kontekstu utaja i prijevare, a tome doprinose najviše posojeći modeli oporezivanja prometa, primjena načela odredišta pri oporezivanju prometa unutar EU, nedostatku jedinstvene pravne podloge (ukidanje granične kontrole) te nepotpuna i neučinkovita suradnja poreznih, policijskih i sudskih tijela na račini Eu, ali i njezinih članica.⁹⁵

Što je sustav PDV-a jednostavniji, to je teže nepoštivati pravila te su mogućnosti počinjenja prijevare manje. Složeni porezni sustavi s velikim brojem poreznih stopa mogu pridonijeti nepridržavanju propisa, isto kao i porezni zakoni koji se često mijenjaju.⁹⁶

Kao što je ranije u radu navedeno dobra se u međunarodnoj razmjeni mogu oporezivati prema načelu podrijetla ili prema načelu odredišta. Prema načelu podrijetla PDV-om se oporezuju sva dobra proizvedena u nekoj zemlji, bez obzira gdje se izvoze ili troše. Prema istom načelu sva dobra koja se u zemlju uvoze te se u njoj prodaju ili troše se ne oporezuju. S druge strane, prema načelu odredišta dobra i usluge se oporezuju u mjestu gdje se troše bez obzira gdje su proizvedena zbog toga se navedeno načelo naziva još i načelom mjesta potrošnje. Ovo načelo podrazumijeva da je izvoz oslobođen PDV-a dok je uvoz dobara i usluga u pravilu oporeziv. Davanje prednosti načelu odredišta u oporezivanju PDV-om opravdava se činjenicom da su na taj način domaći i uvezeni proizvodi porezno izjednačeni na domaćem tržištu. Međutim, upravo je sustav oporezivanja prema načelu odredišta pogodan za kružne prijevare jer dobavljač ima pravo na odbitak PDV-a ili povrat

⁹⁵ S. Cindori et A. Zakarija, *Prevenција prijevare u sustavu poreza na dodanu vrijednost u okvirima Europske Unije*, Pravni vijesnik, vol.32, no.3-4, 2016, str.71-90

⁹⁶ Ibidem, str.93.

ulaznog PDV-a pri izvozu u državu članicu.⁹⁷

Razlikuju se sljedeće vrste MTIC PDV prijevare⁹⁸:

- Kružne prijevare (*carousel fraud*) najvažniji su oblik MTIC prijevare⁹⁹ – složena vrsta prijevare koja uključuje minimalno dvije države članice EU-a, jednog nestajućeg trgovca i niz transakcija čime se maksimalno otežava praćenje procesa poreznim vlastima. Prijevare se najčešće izvede brzo, a počinitelji nestanu prije nego što ih porezne vlasti uhvate.¹⁰⁰
- Akvizicijske prijevare (*acquisition fraud*) – podrazumijevaju prodaju uvezene robe po nultoj stopi PDV-a na domaćem crnom tržištu. Uvoznik nakon prodaje ne zaračunava PDV na oporezivost robe ili usluge, čime robu može prodati jeftinije od ostalih uz oštećivanje državnog proračuna. Ovaj način se otkriva lakše od kružnih prijevare;
- Kontra prijevare (*contra trading fraud*)– odnose se na porezne obveznike koji sudjeluju u dvije odvojene vrste transakcija, od kojih je jedna legalna, a provodi se s ciljem prikrivanja kružne prijevare;
- Ostale vrste prijevare (lažni izvoz, prijevare pri uvozu i druge)

3.3.1. Kružne prijevare

Kružne prijevare imaju kružnu shemu i kreću tako da dobavljač u zemlji članici EU-a uspostavi tvrtku A tzv. tvrtka dobavljač (*conduit company*) s namjerom ne plaćanja poreza, zatim tvrtka A dostavi dobra (bez PDV-a) tvrtki B u drugoj zemlji članici EU i takva se tvrtka naziva nestajući trgovac (*missing trader*). Tvrtka B iskoristi prednost izuzeća plaćanja poreza unutar zajedničkog tržišta te preproda navedene proizvode na svom domaćem tržištu po jako konkurentnim cijenama. Tvrtka nestajućeg trgovca je najčešće fiktivna, tek osnovana tvrtka bez pravog sjedišta i aktivnosti. Problematika kod ovakvih slučajeva je dvostruka¹⁰¹:

- S jedne strane, iako nepostojeći kupac naplati PDV pri prodaji robe u maloprodaji na domaćem tržištu, isti ne plaća poreznim vlastima;

⁹⁷ D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone, *Suzbijanje kružnih prijevare u cilju zaštite javnih financija Hrvatske*, Zbornik veleučilišta u Rijeci, vol.2, no.1, 2014., str.91-106.

⁹⁸ Ibidem, str.93.

⁹⁹ MTIC prijevare podrazumijeva prijevare putem trgovca koji nestaje, a unutar zajedničkog tržišta EU.

¹⁰⁰ D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone, t.96., str.91-106

¹⁰¹ M. Lamensch, t.110., op.cit.

- S druge strane, kupci imaju pravo na odbitak PDV-a plaćenog nestajućem trgovcu.

Shema može biti implementirana s još više zemalja članica EU, koristeći ista PDV načela i prednosti sustava te tako može ići u nedogled. Osim toga, proizvodi se mogu i vratiti tvrtki A te se tako krug zatvori, otuda i naziv kružna prijevare. Tako može doći do neprekidne "vrtnje" i prijevare može trajati duže vrijeme, uvijek uz izbjegavanje plaćanja PDV-a te uz značajan porast prihoda u svakoj vrtnji.¹⁰² Stoga, prema definiciji kružne prijevare uključuju sljedeće elemente: postojanje minimalno dvije (a može i više) zemalja članica EU, nestajućeg trgovca odnosno fiktivnu tvrtku te ogroman broj transakcija između više poduzeća i u kratkom vremenskom razdoblju kako bi se prikrile stvarne namjere.¹⁰³

Glavne karakteristike kružnih prijevare jest da se odvijaju brzo te ih je vrlo teško uočiti i kod njihovog mogućeg procesuiranja dolazi do brojnih problema. Najveći problem je što se novac vrlo rijetko može vratiti u proračun. Počinitelji kružnih prijevare se sve više okreću trgovanju nematerijalnom imovinom, što dodatno otežava njihovo spriječavanje.¹⁰⁴ U nastavku je prikazan primjer procesa kružne prijevare (Slika 4.)

Bit funkcioniranja kružne prijevare je u iskorištavanju sljedećih «rupa» u zakonu: trgovac prijavljen u sustavu PDV-a kupuje robu/usluge iz druge članice te pritom neće platiti PDV već će ga samo zaračunati i naplatiti nakon prodaje robe na domaćem tržištu, s druge strane izvoznici primjenjuju nultu stopu PDV-a na izvezenu robu i usluge i za te inpute imaju pravo na povrat poreza.¹⁰⁵

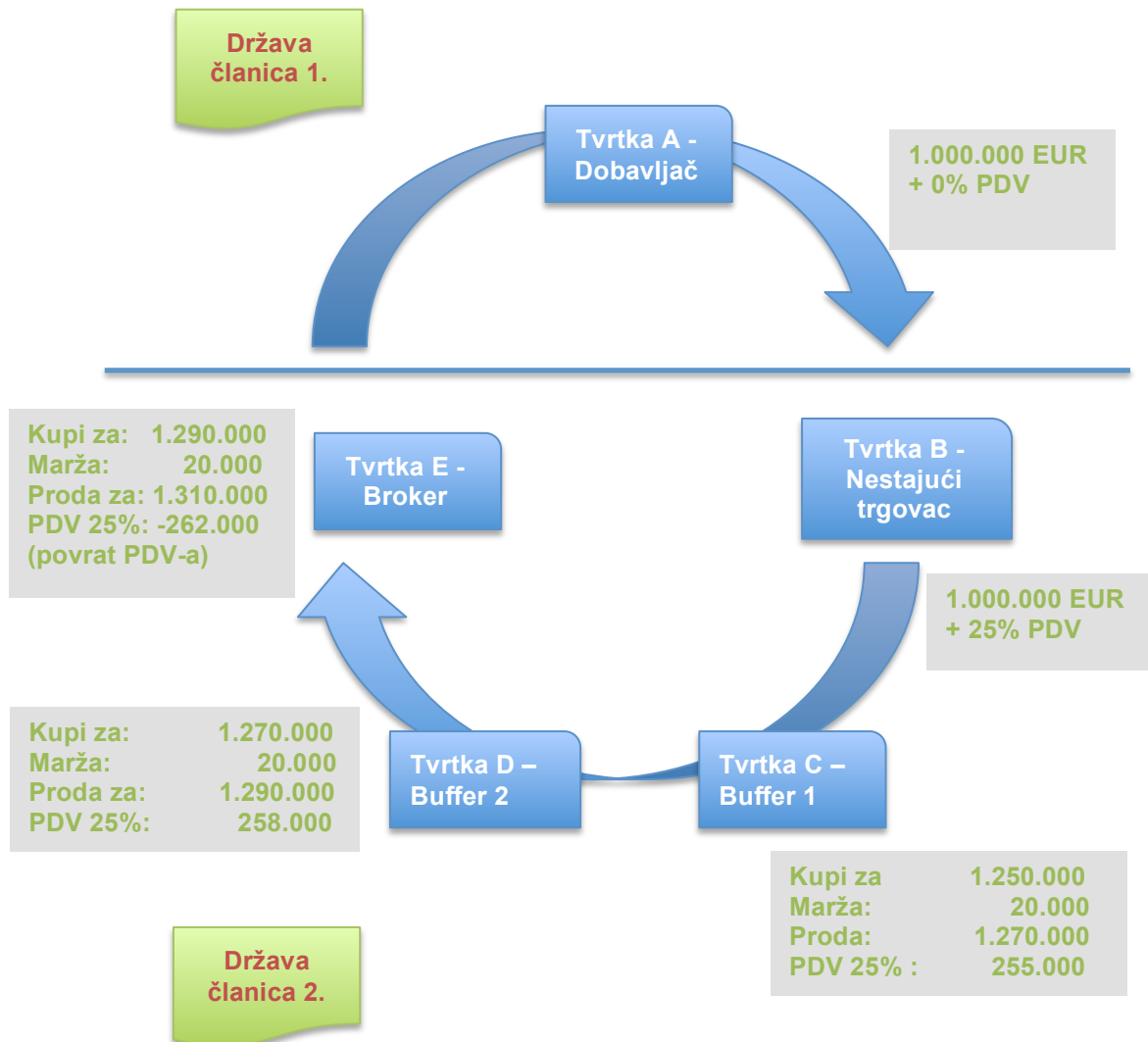
¹⁰² Ibidem

¹⁰³ D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone, t.105, op.cit., str.92-93.

¹⁰⁴ Ibidem, str.91-106

¹⁰⁵ P. Bejaković, t.90, op.cit, str.98-105.

Slika 4. Primjer sheme kružne prijevare PDV-om

Izvor: Izrada autorice prema J.Podlipnik, Missing trader intra - community and carousel VAT frauds – ECJ and EctHR case law, Cyelp, vol.8., 2012.

Proces prikazan na Slici 4 je sljedeći:

- Tvrtka A iz zemlje članice 1. prodaje robu u vrijednosti 1.000.000 eura poduzeću na domaćem tržištu (zemlja članica 2.) čime je oslobođeno plaćanja PDV-a:
- Tvrtka B prodaje robu tvrtki C u vrijednosti 1.250.000 eur (iznos plus PDV) te iznos PDV-a poduzeće B treba uplatiti u državni proračun unutar roka, za isto vrijeme poduzeće C prikazuje taj PDV kao pretporez. Unutar roka plaćanja PDV-a zatim tvrtka B nestaje (otud i naziv, ali i smisao nestajućeg trgovca) te

na taj način državu oštećuje za iznos neplaćenog PDV-a u vrijednosti od 250.000 eur. S vremenom će porezna uprava uhvatiti i blokirati tvrtku B, međutim ista posluje u unajmljenom prostoru s unajmljenim namještajem, bez zaposlenih i bez novaca na računu, stoga se porezna neće imati odakle naplatiti (blokade i ovrhe nemaju smisla). Upravo zato su takve tvrtke rijetko predmet istrage poreznih tijela. Osim toga, u takvim tvrtkama se nitko ne javlja na kontakte, a često iza takvih tvrtki stoje osobe čiji je identitet lažan;

- Tvrtka C će za vrijeme dok traje otkrivanje prijevare unutar tvrtke B prodati robu tvrtki D, a tvrtka D prodaje robu dalje tvrtki E. Svatko od nevaednih Tvrtli – buffera zaračunava maržu i uspješno plaća PDV da bi sve izgledalo legalno i istinito.
- Tvrtka E – domaći broker na kraju prodaje robu opet bez poreza početnoj tvrtki A u državi članici 1.
- Tvrtka A nadalje može ponoviti ciklus koristeći iste tvrtke i zemlje članice EU-a ili koristeći sasvim drugačije opcije¹⁰⁶.

U navedenom primjeru tvrtke C i D služe ometanju praćenja traga novca i maskiranju istine. Navedene se tvrtke nazivaju bufferi, a obično su to tvrtke koje i inače posluju na domaćem tržištu te nikad ranije nisu bila upletena u porezne prekršaje. Ovdje se na svaku isporuku robe u lancu zaračunavaju određeni postoci (dobit, u našem primjeru svuda 20.000 EUR) da bi kružna transakcija djelovala istinitom, legitimnom i ekonomski opravdanom. Na taj način cijela prijavara daje privid pravnog posla, što je važno ukoliko nadzorna tijela otkriju prijevaru.¹⁰⁷

Članak 12. Općeg poreznog zakona (NN 115/16,106/18, 121/19, 32/20, 42/20) izriče da ako dođe do prikrivanja pravnog posla drugim prividnim pravnim poslom, osnovica za oporezivanje postaje prikriveni pravni posao. Pošto bufferi najčešće posluju duže vrijeme na tržištu te zaračunavaju postotak na svaku isporuku, uz poštivanje prateće dokumentacije i uz stvarni prijelaz robe, dokazivanje prividnog posla postaje iznimno teška misija. Osim toga, ako je tvrtka B prijavila uredno svoju poreznu obvezu iako je kasnije nije platila, namjera utaje poreza gotovo je

¹⁰⁶ J.Podlipnik, *Missing trader intra - community and carousel VAT frauds – ECJ and EctHR case law*, Cyelp, vol.8., 2012., str.457-472

¹⁰⁷ D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone, t.105, op.cit., str.94.

nemoguća za dokazati. Tvrtke bufferi su obično smješteni u različitim gradovima tako da je provođenje poreznog nadzora dodatno otežano pravilima o teritorijalnoj nadležnosti porezne uprave. Važno je navesti da su sva plaćanja među povezanim tvrtkama uredno plaćena i izvedena, a situacija može postati još složenija ukoliko su bufferi u velikom broju te se nalaze i u drugim zemljama članicama EU ili čak u trećim zemljama. Iako su najčešće bufferi svjesni cijelog procesa, moguće je da se ponekad u cjelokupni proces uvuku i nenamjerni bufferi koje prijevaru niti ne opaze.¹⁰⁸

Paleta pogodnih proizvoda i usluga korištenih u prijevarama organiziranih skupina kriminala, a vezanih uz PDV je šarolika. Često uključuje mobilne telefone, računala i elektroničke komponente, a razlog tomu je što je to sve roba relativno malih dimenzija, a skupocjena je. Druga vrsta često korištenih roba jesu dijelovi željeznih vozila, staro željezo, dragocjene kovine i slitine, novi i polovni automobili, obuća i kartice za mobilne telefone.¹⁰⁹

U posljednje vrijeme, prevaranti PDV-om često trguju neopipljivim proizvodima poput dozvola za zagađenje ugljičnim dioksidom, plinom, strujom, računalnim oblacima i VoIP komunikacijskom tehnologijom te certifikatima «zelene» energije. Prema Europolu, PDV prijevare izazvane trgovinom emisije ugljičnog dioksida uzrokovalo je štetu od 5 milijardi EUR između 2009. i 2010. Navedena novina u odabiru opravdava se lakoćom i brzinom «transporta» takvih proizvoda kao i isnimnom složenošću praćenja takvih transakcija. Zbog željene karakteristike otežanog praćenja, MTIC/kružne prijevare mogu uključivati i jeftinija dobra poput baznih prehrambenih proizvoda (ulje, šećer, kava i sl.) koji se brzo konzumiraju i u velikim količinama što ih čini ekstremno teškim za praćenje.¹¹⁰

Kružna prijevare je slična akvizicijskoj prijevari uz razliku što proizvodi i usluge u kružnoj prijevari ne završavaju kod krajnjeg kupca već neprestano kruže.¹¹¹

¹⁰⁸ Ibidem

¹⁰⁹ Europol, *EU Organised Crime Threat Assessment*, The Hague, Europol, 2011.

¹¹⁰ M. Lamensch, t.110, op.cit., str.17.

¹¹¹ HM Revenue & Customs, VAT fraud, 2020. Dostupno na: <https://www.gov.uk/hmrc-internal-manuals/vat-fraud/vatf23540> (pristup dana: 11. Rujna 2020.)

U uputama Porezne uprave Republike Hrvatske o izbjegavanju poslovanja sa sumnjivim tvrtkama, između ostalog stoji i sljedeća napomena «*poduzetničko poslovanje podrazumijeva pridržavanje specifičnih pravila, korištenja logike, zdravog razuma i opreza prema poslovnim prilikama koje izgledaju predobro da bi bile istinite*».¹¹²

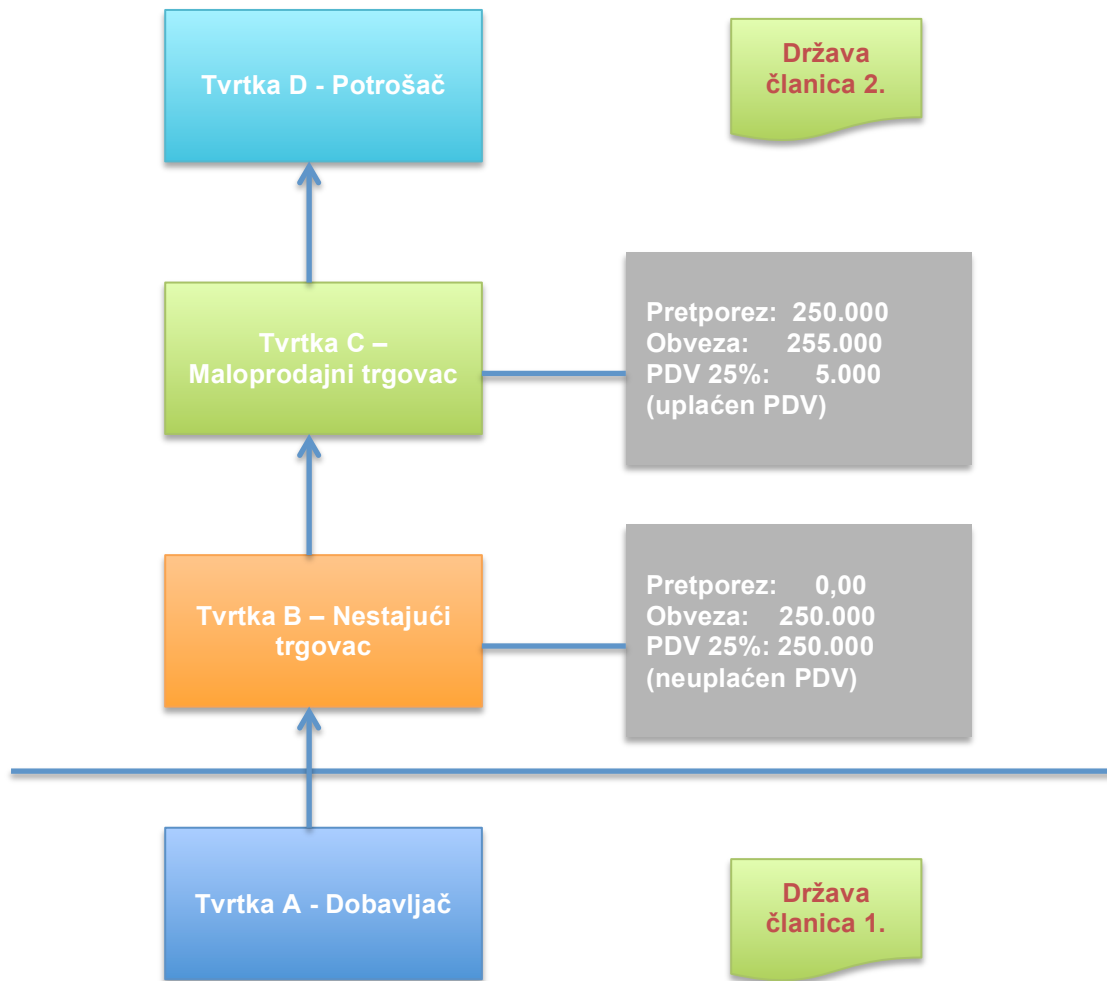
3.3.2. Akvizicijske prijevare

U akvizicijskoj prijeveri tvrtka A iz zemlje članice EU 1. Robu vrijedno 1.000.000 EUR prodaje tvrtki B na domaćem tržištu (zemlji članici 2.) te je oslobođeno plaćanja PDV-a. Zatim tvrtka B prodaje robu tvrtki C za 1.250.000 EUR sa uračunatim PDV-om. Iznos PDV-a od 250.000 EUR potrebno je uplatiti u državni proračun unutar zakonskog roka. Tvrtka C navedeni iznos prijavi kao pretporez dok tvrtka B unutar roka plaćanja PDV-a prestaje poslovati i nestaje tako oštewtivši državu za iznos PDV-a od 250.000 EUR. Nadalje tvrtka C prodaje robu tvrtki D na domaćem tržištu koja najčešće ne zna da sudjeluje u lancu prijevare kao krajnji kupac. Tvrtka C prodaje robu uz minimalnu maržu s uračunatim PDV-om, u našem primjeru za 1.020 EUR plus 255.000 EUR te prijavljuje 255.000 EUR PDV-a umanjeno za 250.000 EUR pretporeza, što čini 5.000 EUR porezne obveze te je država u konačnici oštećena za 245.000 EUR kako je prikazano u primjernu na Slici 5. Kod navedenog primjera tvrtka D služi samo da bi se prikrio trag porezne prijevare te da se sudionici prijevare riješe robe.¹¹³

¹¹² Porezna uprava, n.d. Dostupno na: <https://www.porezna-uprava.hr/PdviEu/Obrasci/PDV%20prijevare-%20upozorenje/Kako%20uočiti%20prijevare%20i%20priminakne%20zlouporabe%20sustava%20PDV-a.pdf> (Pristup dana 11.rujna 2020.)

¹¹³ D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone, t.105, op.cit., str.96.

Slika 5. Primjer sheme akvizicijske prijevare PDV-om

Izvor: Izrada autorice prema HM Revenue & Custom, 2020.

3.3.3. Kontra prijevare

U namjeri da prikriju otkrivanje MTIC prijevare, porezni prijestupnici polušavaju počinjenu prijevare učiniti što složenijom. Jedan od takvih sredstava jest kontra prijevare. Pojam “kontra prijevare” se odnosi na porezne obveznike koje participiraju u dvije odvojene vrste transakcijskih lanaca unutar istog poreznog razdoblja. Namjera provedbe takvih prijevare jest da se izlazni PDV iz jednog lanca nadoknadi ulazni PDV koji je nastao u drugom lancu. Dvije vrste transakcijskih lanaca jesu:

- Lanac PDV gubitka – gdje porezni obveznik treba platiti PDV na račune za kupovinu robe na domaćem tržištu, međutim on navedenu robu dostavlja

kupcima u drugim zemljama članicama EU ili čak izvozi kupcima iz trećih država izvan EU-a pritom obračunavajući nultu stopu PDV-a i

- Kontra lanac u kojem isti porezni obveznik nabavlja robu iz druge države članice EU te ih dalje preprodaju na domaćem tržištu sa svrhom stjecanja i nakupljanja PDV-a stečenog izdavanjem izlaznih računa za ostvarenu prodaju.¹¹⁴

Ključnu ulogu u kontra prijevarama (Slika 6.) ima tvrtka C – kontra broker/trgovac u zemlji članici 2. Navedena tvrtka ostvaruje dvije akvizicije (nabave):

- domaću kupovinu od tvrtke B – nestajućeg trgovca koji je nabavio dobra od tvrtke A iz zemlje članice 1. bez plaćanja PDV-a i
- nabavu dobara od tvrtke D iz zemlje članice 1. tvrtka B – nestajući trgovac iz zemlje članice 2. nestaje bez plaćanja PDV-a u državni proračun zemlje članice 2.

Nakon toga, kontra broker (tvrtka C) ostvaruje dvije prodaje:

- prodaje robu tvrtki G iz zemlje članice 3. U sklopu lanca PDV gubitka i
- prodaju robe na domaćem tržištu (zemlja članica 2) tvrtki E u kontra lancu koja nadalje prodaje robu tvrtki F u zemlji članici 3.¹¹⁵

Zemlja članica 2. U kojoj se nalazi tvrtka kontra broker C trpi velike gubitke zbog neplaćenog PDV-a od strane nestajućeg trgovca (tvrtke B) te zbog povrata poreza direktno, od tvrtke C i indirektno, od tvrtke E koje povezane s prijevaram.¹¹⁶

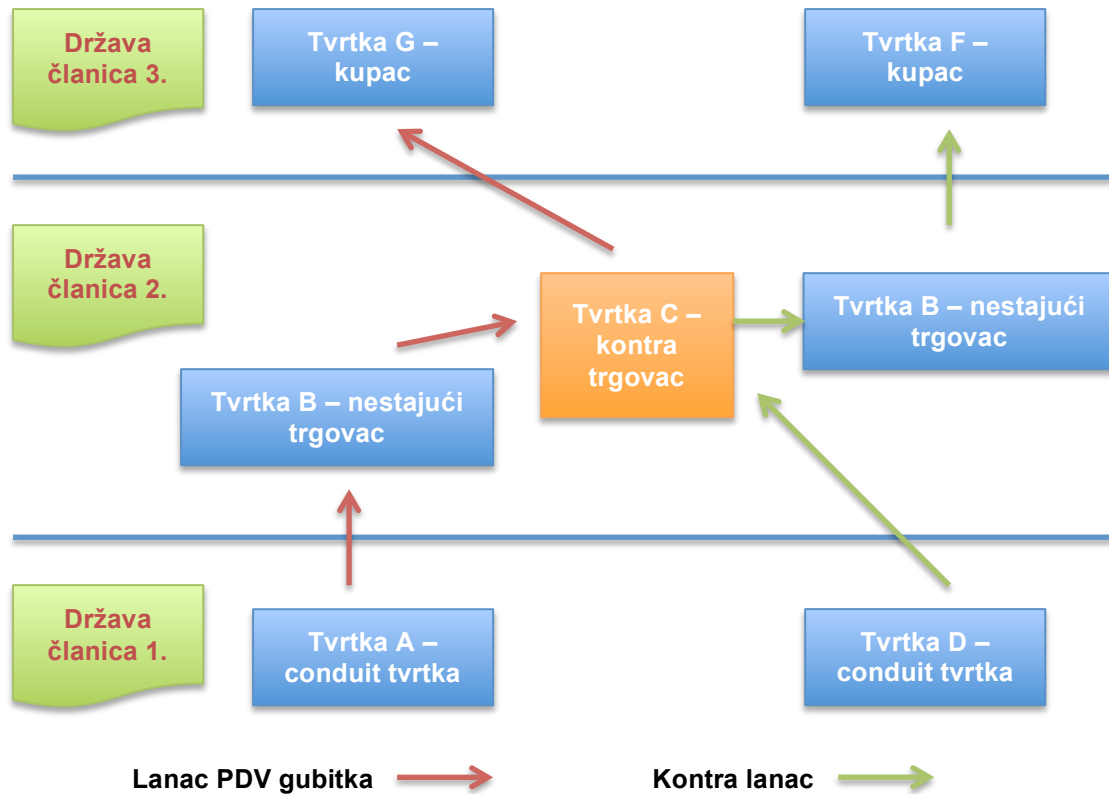
Kontra prijevare su sofisticirana i unaprijeđena verzija kružnih prijevara zato što osim kružne prijevare podrazumijevaju i paralelan lanac transakcija koji služi uspostavljanju složene računovodstvene sheme u kojoj se ulazni i izlazni PDV međusobno neutraliziraju i tako sakriju dokaze o počinjenoj PDV prijevarama.

¹¹⁴ HM Revenue & Customs, VAT fraud, 2020. Dostupno na: <https://www.gov.uk/hmrc-internal-manuals/vat-fraud/vatf23550> (pristup dana: 11. rujna 2020.)

¹¹⁵ European Commission, t.70., *op.cit.*

¹¹⁶ Ibidem

Slika 6. Shema kontra prijevare PDV-om

Izvor: izradila autorica prema European Commission, *The Concept Of Tax Gaps*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2018.

3.3.4. Ostale vrste prijevare

Osim iznad navedenih, postoji još mnogo vrsta prijevare. Vrste prijevare rastu iz dana u dan obzirom na konstantan napor počinitelja prijevare u traženju propusta u zakonima i propisima. U nastavku će biti navedeni još neki oblici prekograničnih prijevare koji se odnose na uvoz i izvoz iz trećih zemalja ne-članica EU.

Ukidanje carinske unije 1968. godine značilo je ukidanje unutarnjih carina i uvođenje zajedničke carinske tarife, a carine i druge pristojbe na uvoz robe u EU propisane su europskim pravom, ponajprije Carinskim zakonom Zajednice te nizom drugih propisa o regulaciji unutarnjeg tržišta koje donose Vijeće i Komisija. Nasuprot tome, carinarnice na granicama EU ostale su u nadležnosti carinskih uprava država čija je granica i vanjska granica EU stoga su iste za provođenje carinskih postupaka uvoza

i izvoza robe, ali i kažnjavanja odnosno procesuiranja nezakonitosti, prekršaja ili drugih kaznenih djela utvrđenim pri uvozu ili izvozu.¹¹⁷

Prijevare fiktivnog izvoza jest kada trgovac samo na papiru prikazuje izvoznu transakciju te obračunava nultu stopu PDV-a i od porezne uprave potražuje povrat PDV-a, dok istodobno prodaje robu koju posjeduje bez računa na domaćem tržištu. U tome obično sudjeluju i korumpirani carinski službenici koji pripremaju nužnu izvoznu dokumentaciju te uvjeravaju nezakonite poduzetnike da će sve proći prema planu i bez kontrole. Skromnija verzija fiktivnih izvoza odnosi se na precjenjivanje količine robe kojom se lako rukuje poput goriva, šećera ili žitarica.¹¹⁸

Primjer takve prijevare zabilježila je i Porezna Uprava RH, a odnosi se na djelatnost proizvodnje i nespecijalizirane trgovine šećerom. Naime, od 2017. godine se PDV na isporuku bijelog šećera od šećerne trske i šećerne repe povećao sa 13 na 25 % što je prevarantima dalo podstreh da učine sljedeću prijevaru: kupili bi veliku količinu šećera na domaćem tržištu te bi zatim prijavili isporuku u drugu državu članicu, međutim do navedene isporuke nikad ne bi došlo već bi se šećer ostao u RH čime su oštetili proračun države za iznos PDV-a.¹¹⁹

Prijevare kod uvoza – PDV kod uvoza iz drugih ne-EU zemalja računa se prema vrijednosti uvezene robe koja je sadržana u uvoznoj deklaraciji. Od 1983. godine, iznimno se PDV pri uvozu ne plaća do određene vrijednosti robe (tzv. iznimka *de minimis*, do protuvrijednosti od 22 EUR), a navedeno je opravdano time što troškovi obračuna PDV-a na takve svote prelaze iznos prihoda od PDV-a na tako nisku vrijednost robe. Navedeno je imalo potpunog smisla prije razvoja Interneta zato što je broj takvih pošiljki bio sveden na minimum. Paralelno s razvojem Interneta broj takvih narudžbi dramatično je porastao. Godine 2015. je navedenim izuzećem plaćanja PDV-a bilo obuhvaćeno 144 milijuna pošiljaka, što predstavlja porast od 300% u posljednjih 15-ak godina. Srazmjerno s time raste i iznos PDV-a kojeg su se

¹¹⁷ Z. Đurđević, *Prijevare na štetu proračuna Europske Unije: pojavni oblici, metode i uzroci*, Financijska teorija i praksa, vol. 30, no. 3, 2006., str.253-281

¹¹⁸ P. Bejaković, t.119, op.cit., str.100.

¹¹⁹ Porezna uprava, n.d. Dostupno na: [https://www.porezna-uprava.hr/PdviEu/Documents/Utvrdene%20porezne%20prijevare%20u%20RH%20\(23.2.2018.\).pdf](https://www.porezna-uprava.hr/PdviEu/Documents/Utvrdene%20porezne%20prijevare%20u%20RH%20(23.2.2018.).pdf) (Pristup dana: 12. Rujna 2020.)

države članice svjesno odrekle.¹²⁰ Osim navedenog nekomercijalne pošiljke koje sjedna fizička osoba šalje drugoj oslobođene su PDV-a do iznosa od 45 Eur.¹²¹ Ono što je sporno jest činjenica da se mnogi proizvodi veće komercijalne vrijednosti prodaju kao roba niske vrijednosti u cilju izbjegavanja plaćanja PDV-a. osim toga, mnoge komercijalne pošiljke su deklarirane kao poklon (*gift*) što se tretira kao oslobođenje plaćanja PDV-a u protuvrijednosti od 45 Eur te se tretira kao nekomercijalno slanje.¹²²

Uvoz koristeći carinski postupak 4200 (skraćeno CP42) – kada uvoznik robu uvozi pod procedurom CP42 isti dobiva izuzeće od plaćanja PDV-a kada je roba koju je uvezao namjenjena kupcu u drugoj EU zemlji (različita zemlja uvoza i zemlja destinacije). U toj situaciji PDV treba platiti u zemlji članici EU-a koja je krajnja destinacija robe i to od strane kupca, uz klauzulu prijenosa porezne obveze (*reverse charge*). Navedeno služi pojednostavljenju poslovanja.¹²³ Dobivanje prava na CP42 ovisi o sljedećem:

- uvoznik u carinskoj deklaraciji navede potpune i valjane podatke o PDV-u;
- carinska tijela provjere navedene podatke prije puštanja robe u slobodan promet te ih pošalju poreznim tijelima;
- porezna tijela usporede podatke s onima iz rekapitulacijskih izvješća uvoznika;
- informacije budu dostupne poreznim tijelima drugih država putem VIES-a te
- porezna tijela u državi članici odredišta zajamče da se ondje naplaćuje PDV usporedbom prijave PDV stjecatelja s informacijama iz VIES-a (sustav za razmjenu informacija o PDV-u unutar EU-a).¹²⁴

Međutim, u praksi takva roba može proći bez plaćanja poreza unutar zemlje uvoza ili bez plaćanja PDV-a unutar zemlje destinacije čime dolazi do počinjenja prijave.

¹²⁰ M.C. Frunza, t.71, op.cit, str.22.

¹²¹ Središnji državni portal, 2020. Dostupno na: <https://gov.hr/moja-uprava/financije-i-porezi/placanje-internetom/kupovanje-preko-interneta-iz-inozemstva/442> (pristup dana: 14. Rujna 2020.)

¹²² M.C. Frunza, t.71, op.cit, str.23.

¹²³ Ibidem

¹²⁴ Europski revizorski sud, t.75, op.cit., str.32.

3.4. Uloga računovodstvene forenzike u otkrivanju poreznih prijevara

Otkrivanje izvora i načina postupanja uslijed prijavnog financijskog izvještavanja jedan je od zadataka forenzičnog računovodstva. Potaknuto velikim financijskim prijevarama koje su zaintrigirale medije i javnost, ali i predstavnike zakona, forenzično računovodstvo ima sve veći zamah u suvremenoj ekonomskoj praksi.¹²⁵

Forenzično računovodstvo, ponekad nazvano i financijska forenzika (engl. *forensic accounting*) predstavlja primjenu istražiteljskih i analitičkih vještina s ciljem otkrivanja prijevara i manipulacija u financijskim izvještajima koje odstupaju od pravila struke, računovodstvenih standarda, poreznih zakona i ostalih zakonskih odredaba.¹²⁶ Za forenzično računovodstvo zna se upotrebljavati i naziv forenzična revizija, međutim navedeni se naziv izbjegava iz razloga što se želi naznačiti razlika između obične i forenzične revizije, što se bolje postiže nazivom forenzično računovodstvo.¹²⁷ Počeci ove vrste računovodstva vežu se uz kanadski slučaj Mayer protiv Sefrona iz 1817. godine kada je računovodstveni vještak iznosio saznanja dobivena na temelju računovodstvene dokumentacije pri tužbi zbog bankrota. Sam izraz "forenzično računovodstvo" nastao je 1946. godine nakon članka "Forensic Accounting. Its Place in Today's Economy" autora Maurice E. Peloubet koji je tada bio partner u jednoj računovodstvenoj kompaniji.¹²⁸

Izraz "forenzika" podrazumijeva praktičnu primjenu različitih znanstvenih područja (multidisciplinran pristup) u svhu rješavanja pravosudnih slučajeva¹²⁹ dok izraz "računovodstvo" podrazumijeva evidenciju, bilježenje i dokumentiranje poslovnih promjena i financijskih transakcija, izradu izvještaja te analiziranje financijskih rezultata. Iz navedenog se može reći da forenzično računovodstvo ujedinjuje

¹²⁵ A. Šestanović et T. Palac, *Interdisciplinarna obilježja forenzičnog računovodstva*, FIP – Financije i pravo, vol.6, no 2, 2018, str.34.

¹²⁶ V. Belak, t.67, op.cit., str.2.

¹²⁷ Ibidem

¹²⁸ N. Budimir, *Forenzično računovodstvo i forenzična revizija*, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, vol.1, no.2, 2017, str.101-113.

¹²⁹ U kontekstu sudskih postupaka, izraz forenzično znači da je prikladno za sudsku upotrebu, a navedeno je direktno vezano uz prvotnu ulogu forenzičnog računovodstva koja se odnosila na prikupljanje dokaza u sudskim postupcima. Razvojem forenzičnog računovodstva kao komercijalne znanosti ono postaje usmjereno na otkrivanje i spriječavanje prijevara, vrednovanje imovine, procjene financijskog položaja tvrtke, kao i cijeli set drugih znanja što je pridonijelo multidisciplinarnom pristupu ove znanosti.

računovodstvena pravila i praksu sa pravom i kriminalistikom.¹³⁰ Do porasta broja forenzičara kao i porasta potrebe za forenzičnim računovodstvom u svijetu računovodstva, financija i revizije, došlo je zbog sljedećeg:

- Veliki broj tvrtki je priznalo da su bile žrtve prijevare;
- Sve je veći broj tvrtki koje su imale slučajeve korupcije i podmićivanja;
- Znatno je porastao broj financijskih izvještaja u kojima je utvrđeno pogrešno prikazivanje;
- Preko trećine prijevare je otkriveno slučajno u toku redovnih postupaka detekcije prijevare.¹³¹

Kao što je već navedeno jedan od najpoznatijih slučajeva u kojem se proslavila znanost forenzičnog računovodstva jest slučaj protiv slavnog Al Capone-a 1931 (pravo ime Alphonsus). godine. Al Capone, sin imigranata rođen u Brooklynu (New York) 1899. godine napustio je školu nakon završenog 6. razreda te je pristupio zloglasnoj uličnoj bandi, a 1920. godine preselio se u Chicago i postao dio mafijaškog klana Colosimo.¹³² Zanimljivo je da je mafijaš Capone, javnosti poznat po reketarenju, ilegalnoj preprodaji i proizvodnji alkoholnih pića i duhana, prostituciji, kockanju te raznim drugim nasilnim aktivnostima, na kraju uhvaćen upravo zbog evazije poreza i to zahvaljujući forenzičnom računovodstvu.¹³³

Pojam poslovna forenzika obuhvaća šire područje od računovodstvene forenzike zato što obuhvaća istraživanje i dokazivanje prijevare koje ne moraju biti direktno vidljive u računovodstvu. Poslovna forenzika obuhvaća računovodstvenu forenziku, ali se često koristi u isticanju upravo onog dijela forenzike koji nije sadržan u forenzičnom računovodstvu. Primjeri prijevare u situacijama podobnih za poslovnu forenziku jesu: prijevare izvedene uz pomoć lažnih i obmanjujućih informacija o kvaliteti proizvoda, mogućnostima zarade sudjelovanjem u nekom poslu kroz podmićivanje, korupciju i slične prekršaje.¹³⁴

¹³⁰ A. Šestanović et T. Palac, t.69., op.cit., str.36.

¹³¹ N. Budimir, t.72, op.cit., str.101.-113.

¹³² <https://www.fbi.gov/history/famous-cases/al-capone>

¹³³ K. Dreyer, *A History of Forensic Accounting*, Honors projects, 2014, str.296. Dostupno na: <https://scolarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1339&context=honorsprojects> (pristupljeno: 3.9.2010.)

¹³⁴ V. Belak, t.67, op.cit., str.3.

Financijski izvještaji predstavljaju svojevrsnu “osobnu iskaznicu” poduzeća, odnosno oni su način prezentacije računovodstvenih informacija subjektima izvan poduzeća. Financijska izvješća trebaju biti istinita, objektivna te sastavljena u skladu sa propisanim okvirom za financijsko izvještavanje kao i sukladno računovodstvenim standardima i propisima. Neistiniti i nepotpuni financijski izvještaji koje menadžeri poduzeća, banaka, javnih fondova, osiguravajućih društva i drugih financijskih subjekata podnose korisnicima česti su uzrok prijevare i pronevjera.¹³⁵ Kada se financijski izvještaji sastavljaju s ciljem manipuliranja financijskim rezultatima i financijskom pozicijom tvrtke radi ispunjavanja pojedinačnih ciljeva menadžmenta, a sve zato da se obmanu korisnici financijskih izvještaja, tada takvi izvještaji mogu dovesti u zabludu postojeće i buduće investitore, ali i stvoriti puno veće probleme na razini funkcioniranja kompletnih financijskih tržišta. S tim u vezi, računovodstvena praksa i teorija neprestano ulaže napore u kreiranje pravila čija će primjena dovesti do sastavljanja financijskih izvještaja koji zadovoljavaju potrebe korisnika.¹³⁶

Poslovni forenzičari i forenzični računovođe obavljaju sljedeće poslove:

- otkrivaju lažiranja u financijskim izvještajima;
- otkrivaju prijevare ili namjeru prijevare;
- otkrivaju utaju poreza;
- otkrivaju lažiranje bankrota;
- otkrivaju lažiranje šteta radi naplate osiguranja;
- procjenu vrijednosti imovine;
- podjelu imovine na suvlasnike;
- procjenu šteta kod štetnih događaja;
- otkrivanje profesionalnog nema i pograšaka;
- otkrivaju lažiranje dokumentacije;
- otkrivaju krađu od strane zaposlenika;
- procjenjuju rizik menadžmenta sadašnjih i budućih poslovnih partnera;
- procjenjuju financijski položaj sadašnjih i mogućih poslovnih partnera;
- druge slične vrste poslova.¹³⁷

¹³⁵ Ibidem, str.104.

¹³⁶ N. Budimir, t.72, op.cit., str.110.

¹³⁷ M. Bartulović i I. Filipović, *Forenzični računovođa: perspektive razvoja zanimanja*, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Posebno izdanje 2016, 2016, str.29-46.

Kad se unutar organizacije angažira forenzični računovođa, suradnja takve osobe s financijskim računovođom organizacije je presudna u otkrivanju raznih malverzacija i nelogičnosti.¹³⁸ Razlika između eksterne revizije i forenzičnog računovodstva je u tome što revizija analizira i kvantificira povijesne događaje i nije usmjerena na pregled promjena u tijeku i onih koje bi se mogle tek dogoditi dok forenzično računovodstvo detektira i analizira povijesne događaje i nezakonitosti, ali uz analizu sadašnjih i mogućih budućih događaja. Nadalje, forenzično računovodstvo koristi deduktivne i induktivne metode, za razliku od revizije koja koristi samo deduktivne metode u svom djelovanju.¹³⁹

Forenzični računovođa prema karakteristikama, interne prijave dijeli na:

- zloupotrebu imovine organizacije;
- primarno financijsko izvještavanje i
- korupciju.¹⁴⁰

Prema duljini trajanja, računovodstvene se manipulacije dijele na privremene i trajne. Privremene podrazumijevaju prijenos troškova ili prihoda iz jednog u drugo razdoblje pod uvjetom da se konačni dugoročni rezultat poslovnog subjekta ne mijenja. Trajne prijave s druge strane, podrazumijevaju razna lažna knjiženja i isplate utemeljene na lažnim osnovama korištenjem falsifikacijedokumenata ili čak bez korištenja ikakve popratne dokumentacije. Takve trajne manipulacije u temelju svog poslovanja imaju obmanu i trajno mijenjanje financijskog stanja subjekta ili barem sliku o financijskom stanju subjekta. Negativne posljedice ovakvih računovodstvenih manipulacija daleko su opsežnije nego kod privremenih manipulacija te se u tom kontekstu najčešće govori o računovodstvenim skandalima.¹⁴¹

Kao što je već naglašeno, interdisciplinarni pristup kod forenzičnog računovodstva uključuje korištenje različitih znanja i vještina iz područja računovodstva, revizije, kontrolinga, statistike, prava i kriminalistike, psihologije i ostalih područja čija je primjena nužna pri analizi izvještaja i ostale poslovne dokumentacije kao i detekciji i prevenciji financijskih prijvara. Zato se stručnjaci iz ovog zanimanja trebaju

¹³⁸ A. Šestanović et T. Palac, t.69., op.cit., str.39.

¹³⁹ Ibidem, str.41.-42.

¹⁴⁰ A. Šestanović et T. Palac, t.69., op.cit., str.41.

¹⁴¹ V. Belak, t.67, op.cit., str.4.

neprestano usavršavati i pratiti aktualne trendove ekonomskih kr, ali i širi kontekst u kojem se poslovna aktivnost dešava.¹⁴²

Manipulacije koje se koriste u svrhu lažiranja finansijskih izvještaja nazivaju se “kreativno računovodstvo”, a obuhvaćaju¹⁴³:

- Upravljanje zaradom tj. aktivnu manipulaciju najčešće prihodima, ali i rashodima kako bi se dobio poželjni rezultat ili pozitivna slika o nekom poduzeću;
- Agresivno računovodstvo podrazumijeva namjeren izbor procjena i računovodstvenih tehnika kako bi se poslovni rezultat u finansijskim izvještajima povećao ili smanjio. Teorijski gledano, agresivan pristup računovodstvu ne mora nužno biti prijeverno računovodstvo ukoliko se pojavljuje u okvirima koje dopuštaju računovodstveni standardi ili porezni zakoni. Međutim, granica gdje završava agresivno računovodstvo, a počinje prijeverno računovodstvo vrlo često je nejasna. Unatoč navedenom kad se u forenzici spominje agresivno računovodstvo misli se na prijeverno računovodstvo s grubim manipulacijama koje su protivne pravilima računovodstvene struke;
- Izgladivanje dobiti i prihoda – ima za cilj ujednačiti prikaz ostvarivanja dobiti ili prihoda za više uzastopnih godina kako bi se stekao dojam stalnog rezultata ili stabilnog poslovanja, a izbjegle oscilacije. Razlog izgladivanja dobiti je u tome što ukoliko je dobit dobra i menadžeri dobivaju veće nagrade za rad. Manipulacije koje se ovdje koriste jesu: povećanje ili smanjenje prihoda, odgađanje ili prijeverno priznavanje prihoda, manipulacije troškovima, fiktivno stvaranje zaliha i slično;
- Manipulacije i lažiranje finansijskih izvještaja mrežom prijeverare – sve gore navedene stavke za posljedicu imaju lažne finansijske izvještaje. Međutim, finansijski izvještaji mogu biti lažirani i neovisno o stvarnim knjigovodstvenim rezultatima. Navedeno je moguće kod tzv. mrežne prijeverare jer se tada manipulacije teže otkrivaju zbog složenosti.

¹⁴² A. Šestanović et T. Palac, t.69., op.cit., str.48.

¹⁴³ V. Belak, t.67, op.cit., str.4-8.

Tablica 3. Financijski pokazatelji korišteni u sklopu forenzičnog računovodstva

Financijski pokazatelji kao indikatori prijevarnog ponašanja		
Naziv pokazatelja	Način izračuna	Mogući rizici
POKAZATELJI LIKVIDNOSTI		
Koeficijant tekuće likvidnosti	Kratkotrajna imovina / Kratkoročne obveze	Utaja imovine će sniziti koeficijent, dok će ga manipulacije na strani kratkoročnih obveza povisiti
Koeficijent ubrzane likvidnosti	Novac + potraživanja / Kratkoročne obveze	Značajne oscilacije u koeficijentu mogu upućivati na povećanje potraživanja temeljem fiktivne prodaje ili naglog smanjenja potraživanja zbog pada poslovne aktivnosti ili smanjenih rokova odgode plaćanja. Može oscilirati i uslijed povećanja obveza prema dobavljaču zbog fiktivnih faktura
POKAZATELJI ZADUŽENOSTI		
Omjer financiranja	Ukupne obveze / Kapital	Ovo je jedan od najvažnijih pokazatelja kreditorima u procjeni rizičnosti kompanije. Što je omjer viši, otežava se mogućnost dodatnog zaduživanja.
POKAZATELJI AKTIVNOSTI		
Obrtaj ukupne imovine	Prihodi od prodaje / Prosječna ukupna imovina	Omjer je koristan pokazatelj eventualne značajne kapitalizacije troškova i manipulacija sa njihovom alokacijom
Koeficijent obrtaja potraživanja	Prihodi od prodaje / Prosječna potraživanja	Koeficijent pokazuje vrijeme između plaćanja na odgodu i naplate potraživanja. Ukoliko postoje fiktivne fakture sa svrhom lažiranja prihoda, potraživanje neće biti naplaćeno te se nalazi na poziciji potraživanja u bilanci
Dani naplate potraživanja	365 / Koeficijent obrtaja potraživanja	Značajne oscilacije u broju dana naplate potraživanja u različitim razdobljima mogu biti indikatori fiktivnih prihoda od prodaje. Omjer bi trebao biti konstantan uz minimalne oscilacije, osim u slučajevima promjene prodajne poslovne politike
Koeficijent obrtaja zaliha	Troškovi prodane robe / Prosječno stanje zaliha	Viši koeficijent se smatra boljim no isto tako može biti indikator lošeg upravljanja zalihama i problema u nabavi i financijsma. Ako su troškovi prodane robe povećani zbog sukoba interesa u odjelu nabave, omjer će se povećati. Ako dođe do povećane kapitalizacije troškova, omjer će se smanjiti.
Dani vezivanja zaliha	365 / Koeficijent obrtaja zaliha	Povećanje broja dana zadržavanja zaliha na skladištu uzrokuje dodatne troškove i rizike zastarjevanja i otpisa. Korisno je i pregledati stvarno stanje u slučaju potencijalne pronevjere zaliha. Podcjenjivanje, kao i precjenjivanje troškova prodane robe utječe na oscilacije.

Izvor: A. Šestanović et T. Palac, Interdisciplinarna obilježja forenzičnog računovodstva, FIP – Financije i pravo, vol.6, no 2, 2018, str.44.

Uobičajeno traženi financijski izvještaji jesu: bilanca, izvješće o dobiti (račun dobiti i gubitka), izvješće o novčanom toku, o promjenama u glavnici te bilješke. Navedena izvješća daju uvid za procjenu poslovanja prema dva kriterija: sigurnost poslovanja (likvidnost, financijska stabilnost i zaduženost) te uspješnost i učinkovitost (rentabilnost). Ona su i polazišna točka za analizu poslovanja i ocjenu stanja poduzeća stoga ih treba promatrati u međudnosu njihovih elemenata. Da bi informacije iz takvih izvještaja bile upotrebljive trebaju imati tri kvalitativna obilježja, odnosno biti dokaziva, objektivna i realna.¹⁴⁴ Tablicom 3 prikazani su financijski pokazatelji koji se koriste u sklopu forenzičnog računovodstva.

3.5. Zakonska regulativa u borbi protiv prijevara

Jedan od načina smanjenja poreznih prijevara jesu strukturalne promjene sustava oporezivanja, a u tom cilju Vijeće EU-a može ovlastiti svaku državu članicu za uvođenje posebnih mjera koje odstupaju od onoga što nalaže Direktiva 2006/112/EZ o zajedničkom sustavu PDV-a.¹⁴⁵

Nakon stupanja na snagu Kyotskog protokola 2005. godine pojačala se trgovina certifikatima za emisiju CO₂ (*carbon credits*), a do 2009. godine se promet navedenim certifikatima popeo na 100 milijardi eura, a u 2011. Već je bio veći od 129 milijardi eura. Navedeni su certifikati nematerijalna imovina kojoj je iznimno teško pratiti trag stoga su se u trgovinu navedenim certifikatima vrlo brzo uključili i počinitelji kružnih prijevara. Nakon 2008. godine nastala je ekspanzija trgovine certifikatima, a razlog su bile kružne prijevare te je promet CO₂ certifikatima, posebice u Nizozemskoj, Francuskoj, Danskoj, Španjolskoj i Velikoj Britaniji dosegno nezamislive razmjere. Nizozemsko porezno tijelo FIOD je početkom 2009. godine prvo prepoznalo vezu navedenih certifikata i poreznih prijevara te je ponukano navedenim, odmah promijenila porezno pravo za ove transakcije tako da je umjesto prodavatelja, obveznik PDV-a postao stjecatelj, čime je trgovina certifikatima prestala biti pogodna prevarantima. Navedeno se naziva *reverse charge mechanism* ili mehanizam obrnutog oporezivanja naplate PDV-a, ali iako je ova Direktiva bila u suprotnosti s PDV Direktivom EU-a, zaštitila je nizozemske fiskalne

¹⁴⁴ S. Kapetanović, *Prijevare u financijskim izvješćima*, Porezni vijesnik, vol.9, 2015., str.112-121.

¹⁴⁵ S. Cindori i A. Zakarija, t.34., op.cit., str.79.

interese obzirom da je trgovina navedenim certifikatima u toj zemlji gotovo nestala nakon tog poteza. Godinu dana kasnije, 2010. godine je usvojena Direktiva 2010/23/EU (preteča Direktivi 2013/43/EU) kojom se dozvoljava mehanizam obrnute naplate PDV-a za određene usluge koje mogu biti predmet PDV prijevare.¹⁴⁶

Direktivom 2013/43/EU je popis potencijalno prijevernih područja proširen s ciljem prijenosa plaćanja PDV-a s prodavatelja na kupca, tako spriječavajući PDV porezne prijevare u posljednjem dijelu distribucijskog lanca umjesto u početnom. Međutim, Njemačka i Austrija su kao bolje rješenje, predlagale uvođenje prijenosa porezne obveze na sve B2B transakcije, u čemu je Njemačka bila rigoroznija te je predlagala primjenu prijenosa porezne obveze na sve transakcije iznad 5000 eur, dok je Austrija kao navedeni iznos predlagala 10000 eur. Na taj način bi realizacija PDV prijevare vezana uz nestajućeg trgovca bila onemogućena jer je onemogućeno prijevarno djelovanje u vezi s nedospjelim obvezama PDV-a. Tada EU nije prihvatila navedene prijedloge.¹⁴⁷ U sklopu Direktive 2013/43/EU države članice same određuju uvjete za primjenu mehanizma obrnutog oporezivanja iz razloga što je navedena mjera privremena mjera do donošenja dugoročnih zakonodavnih rješenja kakva bi sustav PDV-a učinile otpornijim na PDV prijevare. Obveznici koji primjenjuju ovaj mehanizam, podliježu uvođenju pripradajućih obveza izvješćivanja Odbora za PDV o njegovoj primjeni.¹⁴⁸

Radi suzbijanja utvrđenog trenda poreznih prijevare, odnosno stvaranja velikih proračunskih gubitaka, Vijeće EU-a je donijelo je i Direktivu 2013/42/EU o zajedničkom sustavu PDV-a u odnosu na mehanizme brze reakcije na prijevaru s PDV-om. Naime, gore navedeni mehanizam obrnutog oporezivanja može se uvesti na kraće razdoblje te se onda naziva mjera mehanizma brze reakcije što omogućuje davanje brzog odgovora na iznenadne prijevare. U tom se slučaju treba uputiti Europskoj Komisiji određene informacije da bi ista mogla u kraćem roku procijeniti i priopćiti protivni li se primjeni posebne mjere mehanizma brze reakcije.¹⁴⁹

¹⁴⁶ D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone, t.105, op.cit., str.98.

¹⁴⁷ S. Cindori i A. Zakarija, t.34., op.cit., str.80.

¹⁴⁸ M.R. Lipošinić, Instrumenti borbe protiv prijevare s PDV-om, Porezni vjesnik, vol.5, 2015., str.53-68

¹⁴⁹ A. Benazić, *Primjena mehanizma obrnutog oporezivanja i njegovi učinci na troškove ispunjavanja obveze PDV-a u Europskoj Uniji*, Porezni vjesnik, vol.2, 2016., str.66-83.

Navedena je Direktiva 2013/43/EU prestala važiti 31. prosinca 2018. godine kada je Vijeće postiglo dogovor o prijedlogu nove Direktive kojim će se dopustiti privremena odstupanja od uobičajenih pravila o PDV-u u cilju sprječavanja PDV prijevare. Navedenom će se Direktivom državama članicama koje su najviše pogođene prijevarama omogućiti privremeni tzv. opći prijenos porezne obveze, OPPO (generalised reverse-charge mechanism, GRCM). Navedeni OPPO moći će se koristiti samo za domaće isporuke robe i usluga iznad praga od 17500 eur po transakciji i to samo u razdoblju do 30. lipnja 2022. godine. Država koja želi primjenjivati OPPO treba imati razinu kružnih prijevare unutar PDV jaza minimalno 25% uz ispunjavanje drugih uvjeta (kriterij prihvatljivosti i Zahtjev odobren od Vijeća).¹⁵⁰ Unatoč prijedlogu navedeni se mehanizam prijenosa porezne obveze mogao primjenjivati tek od 1. siječnja ove godine. Do sada se samo Češka prijavila za primjenu OPPO-a, a ne zna se kada će krenuti s implementacijom istog.¹⁵¹

Ove godine je također donesena Uredba vijeća EU 2020/283 kojom se izmjenjuje bivša uredba 904/2010, a vezano uz mjere jačanja administrativne suradnje koja podrazumijeva pravila o pohrani i razmjeni informacija vezanih uz PDV elektroničkim putem, a radi suzbijanja PDV prijevare. Naglašeno je već kako e-trgovina konstantno i ubrzano raste, a odnosi se na isporuke za koje PDV treba platiti u jednoj državi članici, dok se tvrtka isporučitelj ima sjedište u drugoj državi članici ili u nekoj trećoj zemlji. U takve transakcije često ulaze nepoštene tvrtke koje iskorištavaju mogućnosti e-trgovine kako izbjegle plaćanje PDV-a zbog oporezivanja prema odredištu, a dok potrošači nemaju knjigovodstvenih obveza stoga su državama članicama potrebni alati za otkrivanje takvih tvrtki. Do sada se evidencija vodila samo za B2B model, dok se za B2C nisu evidentirale informacije. Stoga, je Vijeće predložilo uspostavu središnjeg elektroničkog sustava za informacije o plaćanjima "CESOP" u koji bi države članice dostavljale podatke o plaćanjima koje su prikupile. Tako dobivenim informacijama raspolagao bi EUROFISC i to samo u cilju suzbijanja

¹⁵⁰ Vijeće EU, Prijevare u vezi s PDV-om: Vijeće dogovorom omogućilo opći, privremeni prijenos financijske obveze, Priopćenje za medije (online), 2018. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2018/10/02/vat-fraud-council-agrees-to-allow-generalised-temporary-reversal-of-liability/> (Pristup dana: 15. rujna 2020.)

¹⁵¹ Avalara, 2018 EU generalised Reverse Charge VAT Mechanism, 2020. Dostupno na: <https://www.avalara.com/vatlive/en/vat-news/eu-2018-vat-generalised-reverse-charge-mechanism.html> (Pristup dana: 15. Rujna 2020.)

prijevare vezanih uz PDV.¹⁵²

Osim navedenih Direktiva, Hrvatska je nakon ulaska u EU 2/013. godine trebala ispuniti obveze iz Ugovora o funkcioniranju EU, između ostalog, i uvjete propisane člancima 310. i 325. gdje stoji da su države članice dužne suzbijati prijevare i sva ostala nezakonita djelovanja koja nisu u interesu EU. Stoga je HR navedene odrednice usvojila i u okviru važećeg Zakona o proračunu¹⁵³, sukladno kojem je donijela i Uredbu o institucionalnom okviru sustava za suzbijanje nepravilnosti i prijevare¹⁵⁴ te u okviru Kaznenog zakona¹⁵⁵ Zaštita financijskih interesa EU osigurava se implementacijom sustava za suzbijanje prijevare i nepravilnosti koji se naziva AFCOS¹⁵⁶ te određivanjem službe koja bi alakšala suradnju i razmjenu informacija s Europskim uredom za borbu protiv prejavara (OLAF) U skladu s time, Ministarstvo financija je tijelo nadležno za zaštitu financijski interesa Unije.¹⁵⁷

3.6. Tijela, programi i uredi u borbi protiv prijevare

Da bi rad na suzbijanju korupcije i prijevare bio učinkovit isti mora biti koordiniran i združen. U nastavku su navedene glavne strukture u borbi protiv prijevare.

3.6.1. EUROFISC

EUROFISC je decentralizirana mreža bez pravne osobnosti koja služi brzom razmjeni ciljnih informacija država EU-a radi bolje multilateralne suradnje u borbi protiv PDV prijevare, a donesen je na temelju Uredbe Vijeća EU br.904/2010. Uz pomoć te mreže države članice izmjenjuju informacije o: uspostavljanju multilateralnih mehanizama ranog upozorenja za suzbijanje PDV prijevare; usklađivanju brze multilateralne razmjene ciljnih informacija za određeno područje te usklađivanju rada službenika za vezu koje imenuju nadležna tijela svake države (jedan službenik za

¹⁵² Službeni list EU, Uredba Vijeća (EU) 2020/283. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0283&from=EN> (pristup dana 15.rujna 2020.)

¹⁵³ Zakon o proračunu, Narodne novine br.15/15

¹⁵⁴ Uredbu o institucionalnom okviru sustava za suzbijanje nepravilnosti, Narodne novine br.144/13

¹⁵⁵ Kazneni zakon, narodne novine br.144/12.

¹⁵⁶ Odluka o osnivanju AFCOS mreže, Narodne novine br.151/13

¹⁵⁷ Ministarstvo financija, Dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/zastita-financijskih-interesa-eu/prijava-nepravilnosti-prijevare/518> (Pristup dana: 15.rujna 2020.)

vezu po državi).¹⁵⁸ Eurofisc pokriva sljedeća radna područja: WF1 – MTIC/kružne prijevare, WF2 – automobili (i brodovi i zrakoplovi), WF3 – PDV prijevare vezan uz CP42, WF4 – praćenje PDV-a: identifikacija rizika, trendova u razvoju prijevara i razvoj strategija suprotstavljanja prijevarama te WF5 – e-trgovina. Svih 28 članica EU-a sudjeluju u Eurofiscu, međutim svaka za sebe odlučuje u kojem radnom području žele sudjelovati. Od 2019. godine u sklopu Eurofisca djeluje sustav transakcijska mrežna analiza podataka (TMAP) koja unaprijeđuje mogućnost razmjene informacija kao i detekcije poreznih prijestupnika u sklopu mreže, a koristi se postupcima “*data mininga*”^{159, 160}.

3.6.2. OLAF

OLAF je Europski ured za borbu protiv prijevara, osnovan 1999. godine s ciljem istraživanja prijevara, korupcije i drugih nepravilnosti koje utječu na interese Europske Zajednice, a djeluje pod parolom “otkriti, zaštititi, istražiti”. Tim je činom Europska komisija najavila početak nulte tolerancije u smislu prijevara i korupcije. Uredbom na temelju koje je Ured osnovan obuhvaćeni su i postupci otvaranja, provođenja i okončanja tih istraga te tijek informacija u Ured i iz njega. OLAF je također zadužen za podizanje svijesti o prijevarama kroz informiranje javnosti službenika. S tim u vezi, zemlje koje su se priključile EU nakon 2004. godine za potrebe spriječavanja prijevara uspostavile su nacionalne točke koje imaju zadatak usklađivati zakone, uprave i aktivnosti radi zaštita financija EU; služiti kao veza između nadležnih tijela i OLAF-a te pomagati u suradnji OLAF-a s tijelima kaznenog zakona; obavještavati EK kad se otkriju slučajevi prijevara ili nepravilnosti.¹⁶¹ Primjeri suradnje između institucija EU i usklađivanja aktivnosti radi postizanja boljeg učinka:

- Iako je OLAF dio EK, on je neovisan te pomaže zemljama i organizacijama EU u istraživanju prijevara te daje doprinos pri kreiranju zakona i politika u borbi protiv prijevara;

¹⁵⁸ M. R. Lipošinić, *Uloga EUOFISC-a u borbi protiv PDV prijevara*, Porezni vjesnik, vol.12, 2013., str.69-84.

¹⁵⁹ *Data mining* ili rudarenje podacima jest proces rada sa ogromnom količinom podataka koji se sistematiziraju prema određenim shemama, uzorcima ili bilo kakvim ponavljajućim odosima među podacima. Data mining spada u sustav poslovne inteligencije.

¹⁶⁰ M. Lamensch, t.72, op.cit., str.34.

¹⁶¹ Europska komisija, *Borba EU-a protiv prijevara i korupcije*, Luxembourg, Ured za publikacije EU, 2014.

- Odbor za proračunski nadzor Europskog parlamenta prati način na koji se upotrebljavaju proračunska sredstva EU, a blisko surađuje s OLAF-om. Također i OLAF izvješćuje Parlament o svojim aktivnostima, ali ne i o istragama koje su u tijeku;
- Europski revizorski sud revidira financije EU-a te pomaže Europskom parlamentu i Vijeću nadgledati provedbu proračuna dajući mišljenja i izvješća. Sud ispituje s druge strane, da li je financijsko poslovanje pravilno evidentirano, zakonito izvršeno i vođeno. Revizorski sud javlja OLAF-u o svakoj sumnji na prijevare ili korupciju.¹⁶²

Prema OLAF-om izvješću o radu za 2019. godinu, bili su detektirani sljedeći trendovi u prijevornim radnjama i aktivnostima: tajni dogovori i manipulacije u nabavi; prekogranične prijevare; krijumčarenje i krivotvorenja i prijevare koje štete okolišu. U vrijeme kada je cijeli svijet pogođen pandemijom COVID-19, EU je za razdoblje od 2021.-2027. godine u proračunu osigurala vrtoglavih 1,8 bilijuna eura namijenjenih poticanju oporavka od posljedica coronavirusa. Navedena sredstva idealna su meta prevaranata koji na sve načine pokušavaju prisvojiti dio “kolača” koristeći pritom štetne radnje i aktivnosti. S tim u vezi, direktor OLAF-a Ville Itälä izjavio je da je u proteklim godinama zapažen sve veći broj prijevora povezanih sa sredstvima EU na području ekoloških i održivih projekata te stoga OLAF intenzivno radi na navedenom, vrlo važnom strateškom području EU-a.¹⁶³

3.6.3. EUROPOL

EUROPOL je osnovan prema odluci Vijeća EU-a 2009/371/JHA s ciljem podrške i jačanja aktivnosti zemalja članica te njihove suradnje u prevenciji i suzbijanju organiziranog kriminala, terorizma i ostalih oblika kriminala poput prijevora koji utječu na dvije ili više zemlje članice. Europol osim toga surađuje i s pojedinicima ne-EU partnerskim državama i organizacijama.¹⁶⁴ U sklopu svojeg mandata Europol ima zadatak pomagati u borbi protiv prijevora povezanih s krivotvorenjem novca i PDV-om. Europol vodi i projekt analize prijavara nestajućeg trgovca unutar Zajednice

¹⁶² Ibidem

¹⁶³ OLAF, The OLAF report 2019, Luxembourg, Ured za publikacije EU, 2020.

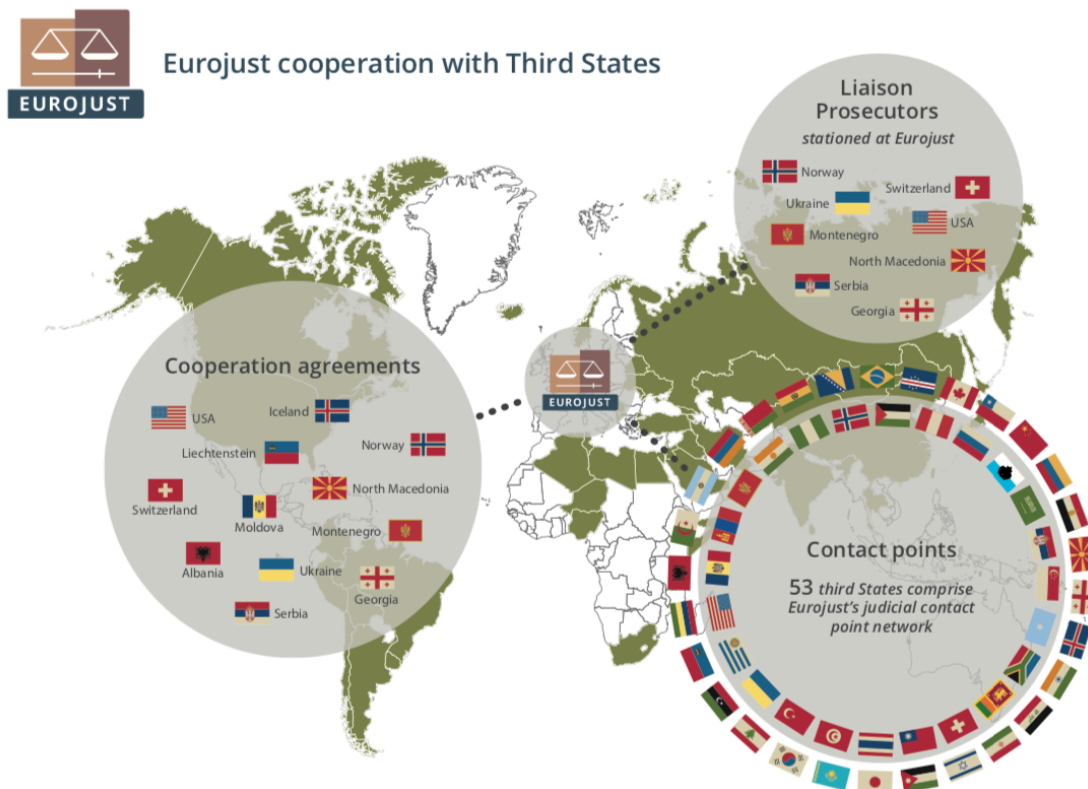
¹⁶⁴ M.C. Frunza., t.71., op.cit., str.35.

kojima organizirane grupe kriminalaca vladama otuđuju PDV te je u sklopu Europolu jedina baza podataka o kaznenim evidencijama o toj prijevarami. OLAF i Europol su 2004. godine potpisali sporazum o zajedničkoj suradnji u borbi protiv prijevarami i drugih štetnih radnji koje utječu na financijske interese EU-a. Od 2017. godine se Europol služi tzv. zajedničkim istražnim timovima čime potiče suradnju između nacionalnih istražnih agencija u borbi protiv prekograničnog kriminala. Isti olakšavaju koordinaciju istraga i kazneni progon koji se vrši u nekoliko država.¹⁶⁵

3.6.4. EUROJUST

EUROJUST je Agencija za pravosudnu suradnju EU-a. Njezina uloga jest podržati i jačati koordinaciju i kooperaciju istražnih i kaznenih tijela država članica u odnosu prema teškom kriminalu i terorizmu koji uključuje dvije ili više zemlje članice.

Slika 7. Suradnja EUROJUST-a s ne-EU zemljama

Izvor: Eurojust, <http://eurojust.europa.eu/about/Partners/Pages/third-states.aspx>

¹⁶⁵ Europska komisija, t.160, op.cit.

Ista djeluje na temelju informacija dostavljenih od strane država članica i Europol. Agencija surađuje s mnogim ne-EU zemljama, institucijama Unije, agencijama, partnerima i međunarodnim organizacijama (Slika 7.), a sastoji se od nacionalnih tužitelja, sudaca ili policijskih službenika istovjetne nadležnosti, odvojenih od država članica u skladu s vlastitim pravnim sustavima.¹⁶⁶

3.6.5. FISCALIS

Fiscalis je višegodišnji program EU-a pokrenut 2013. godine stoga se često naziva i Fiscalis program. Cilj mu je financirati inicijative poreznih uprava država sudionica programa koje utječu na poboljšanje financijskih sustava unutar zemalja članica. Trenutno aktuelni program Fiscalis 2020. Obuhvaća razdoblje od 1. siječnja 2014. do kraja 2020. godine, a naglasak mu je na borbi protiv poreznih prijevara, utaje poreza i agresivnog poreznog planiranja te provedbe prava EU kroz administrativnu suradnju, jačanje administrativnih kapaciteta i infrastrukture te IT kapaciteta.¹⁶⁷

3.6.6. Ured europskog javnog tužitelja

Trenutno samo nacionalne vlasti imaju mogućnost istraživati i kazneno progoniti prijevare protivne EU financijskim interesima. S tim u vezi, Europol, Eurojust i OLAF nemaju potrebne ovlasti vršiti kriminalističku istragu i progon. Međutim, uspostavljanje Ureda europskog javnog tužitelja (*European Public Prosecutor Office, EPPO*) trebalo bi riješiti navedeni problem. Jednom implementiran, Ured će biti nadležan za vođenje istraga, kazneni progon i pokretanje sudskih postupaka protiv počinitelja kaznenih djela usmjerenih protiv financijskih interesa EU, a baviti će se samo slučajevima u iznosu višem od 10 milijuna eura. Navedni Ured objedinjavati će nacionalne i europske napore u suzbijanju prijevara u EU-a u smislu kaznenog progona te će funkcionirati kao neovisno i decentralizirano tijelo. U planu je početak rada Ureda od kraja 2020. godine, a trenutno u Uredu sudjeluju 22 članice.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Europski revizorski sud, t.76, op.cit., str.7.

¹⁶⁷ Fiscalis program, 2020. Dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/Fiscalis%202020.pdf> (Pristup dana: 16. rujna 2020.)

¹⁶⁸ EPPO, 2020. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eppo/> (Pristup dana: 16. rujna 2020.)

3.7. Uloga analize rizika u sprječavanju PDV prijevara

PDV je u svim državama članica najveći proračunski prihod, stoga se države zalažu da navedeni gubitak bude što manji. U cilju sprječavanja poreznih prijevara i smanjenja proračunskog PDV gubitka, većina država članica koristi analizu rizika kao jedan od osnovnih poslovnih procesa. U širem smislu analiza rizika podrazumijeva procjenu rizika, obilježja, upravljanje rizicima i politike koje se odnose na rizik. Analiza rizika služi za utvrđivanje rizičnih područja i planova za ciljane *ad hoc* operativne aktivnosti što ih provode ustrojstvene jedinice. Tako se pomno prate zahtjevi za dodjelu PDV identifikacijskog broja. Najzastupljeniji izvori za otkrivanje rizičnih poreznih obveznika jesu: sustav VIES, Eurofisc, Stalni odbor za administrativnu suradnju (*Standing Committee on Administrative Co-operation, SCAC*) i nacionalne baze podataka.¹⁶⁹

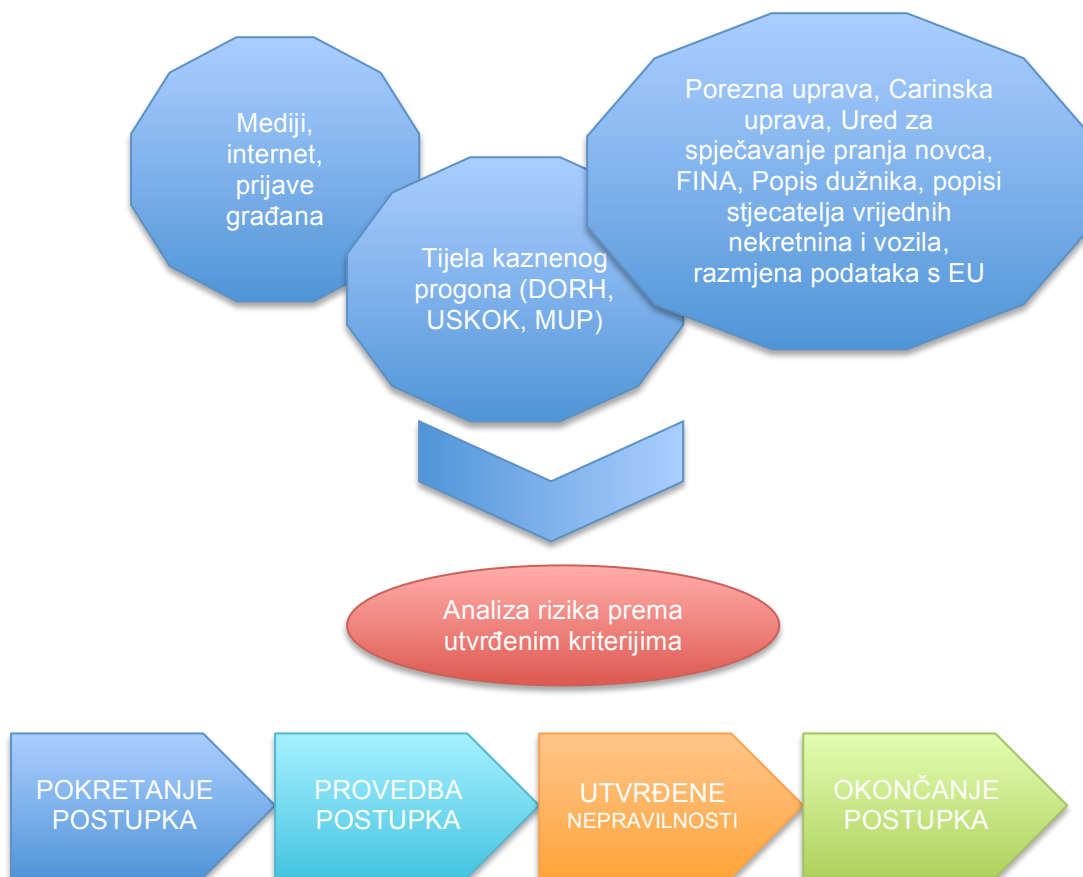
Rizici s kojima se nose članice EU-a jesu:

- rizični poslovni sektori poput građevine, trgovine sekundarnim sirovinama, zlatom, elektroničkom opremom, karbon kreditima, energetskim certifikatima;
- društva koja su bez imovine, s malim osnivačkim kapitalom, koja nemaju trgovačke dozvole za područje rada, bez stalne adrese, bez zaposlenih, s nejasnom naravi poslovanja, bez kontakt podataka, web adrese;
- crne liste adresa (adrese na kojima je registriran veći broj t.d.);
- vrlo mlade ili vrlo stare osobe osnivači ili odgovorne osobe;
- osobe koje su već kažnjavane za pojedina kaznena djela i porezne prijevare;
- prijašnja uključenost u društva u stečaju;
- strani državljani kao direktori ili članovi uprave ili česte promjene članova uprave te drugi sumnjivi predstavnici;
- prijašnji porezni dugovi ili nepotpuna porezna plaćanja ili uključenost u MTIC prijevare ili uključenost u porezne i kaznene istrage;
- trgovina s trećim zemljama ili trostrana trgovina,
- neprikladno mjesto poslovanja;
- jedan ili više članova uprave su u poreznim oazama i drugi slični rizici.

¹⁶⁹ A. Dorić Škeva, G. Ramljak, *Uloga analize rizika u sprječavanju PDV prijevara*, Porezni vijesnik, vol.11, god.2015., str.35-48.

Hrvatska je još 2009. godine u sklopu IPA projekta educirala inspektore poreznih uprava u području nadzora PDV-a u cilju stjecanja potrebnih znanja i vještina za suzbijanje poreznih prijevara. Porezna uprava RH fokusira se više na provođenje fiskalizacije i naplatu dugova čime povećava porezne prihode. Međutim, Ministarstvo financija RH je prepoznalo problem organiziranih skupina kriminala te je 2015. godine osnovalo Samostalni sektor za financijske istrage (SSFI) kao središnju nacionalnu službu osnovanu radi analize i obrade podataka iz ukupno raspoloživih izvora Ministarstva financija te drugih tijela državne i javne vlasti, a osnovni mu je zadatak prepoznati rizične fizičke i pravne osobe ili ponašanja koja daju naslutiti neki oblik porezne prijevare.¹⁷⁰ Osim toga, SSFI surađuje s tijelima kaznenog progona u otkrivanju kaznenih djela povezanih s gospodarskim kriminalom i utajom poreza.¹⁷¹

Slika 8. Tijek radnja u predmetima

Izvor: A. Dorić Škeva, P.Lonza, 2015.

¹⁷⁰ A. Dorić Škeva, P.Lonza, *Samostalni sektor za otkrivanje poreznih prijevara (SSOPP) – od osnivanja do praktičnog rada*, Porezni vjesnik, vol.6, 2015., str.35-39.

¹⁷¹ Ibidem, str.47

Slikom 8 prikazan je tijek radnji koji se koristi pri analizi rizika u cilju sprječavanja PDV prijevara. Vezano uz navedeno, institucionalni okvir za borbu protiv prijevara RH čine¹⁷²: Porezna uprava¹⁷³; Samostalni sektor za financijske istrage (bivši Samostalni sektor za otkrivanje poreznih prijevara, SSOPP); Ured za sprječavanje pranja novca kao financijsko-obavještajna jedinica i Državno odvjetništvo republike Hrvatske (DORH) – u sklopu navedenog djeluju općinska, županijska i državno odvjetništvo te Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala (USKOK).

Najbolje rezultate u borbi protiv prijevara na razini EU polučile su Belgija i Nizozemska. Belgija je smanjila gubitke upravo zahvaljujući primjeni analize rizika uz primjenu hibridnog modela detekcije. Navedeni model obuhvaća više tehnika napredne analitike koje su se pokazale vrlo uspješnim u otkrivanju poreznih prijevara (Slika 9.) uz postojanje mehanizama brze reakcije što utječe na naplatu.¹⁷⁴

Slika 9. Prikaz hibridnog modela detekcije PDV prijevara kakav koristi Belgija

Izvor: J. Bryssinck, 2014.

¹⁷² Ministarstvo financija, 2017. Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/116960/Reply_Croatia.pdf (Datum pristupa: 17.rujna 2020.)

¹⁷³ U okviru Porezne uprave na poslovima otkrivanja i sprječavanja poreznih prijevara radi ukupno 96 službenika (2017.).

¹⁷⁴ Ibidem

Belgijski hibridni model detekcije prijevvara pomogao je Belgijskoj vladi smanjiti PDV gubitke vezane uz prijevvarne radnje sa 1,1 milijardu eura PDV-a u 2002. godini, na 18,5 milijuna eura PDV-a u 2012. godine što predstavlja smanjenje PDV prijevvara od čak 98% ili uštedu od skoro milijardu eura godišnje. Navedeni model se koristi naprednom analizom rizika, primjerice uobičajenom poreznom administracijom se može izdvojiti do 20 000 slučajeva godišnje, međutim uz podršku hibridnog modela u donos se dovodi cijeli niz različitih elemenata pomoću kojih se može vršiti identifikacija. Cilj navedenih aktivnosti jest u što kraćem vremenskom razdoblju identificirati rizične tvrtke te poduzeti aktivnosti prije nego je veća šteta počinjena.¹⁷⁵

Nizozemska se također već dugi niz godina uspješno suprotstavlja prijevvarama analizirajući rizične obveznike uz pomoć metode analize društvenih mreža (*Social Network Analysis*) koja se upotrebljava na način da se u sustav unesu različiti podaci uz pomoć kojih se otkrivaju bitne poslovne informacije. Prednost takvog sustava je u jednostavnosti i brzini obrade u usporedbi s ručnom obradom. Jedinica koja se u Nizozemskoj zalaže protiv PDV prijevvara te koja se bavi i istragom u gospodarskim, fiskalnim i financijskim prijevvarama jest Služba za istrage i fiskalne informacije (*Fiscal Information and Investigation, FIOD*). FIOD osim što provodi vlastite istrage, pomaže policiji i državnom odvjetništvu kroz razmjenu financijskih informacija.¹⁷⁶

3.8. Informacijski sustavi za otkrivanje poreznih prijevvara

Osim kao uzročnik, tehnologija može biti i rješenje u sprječavanju poreznih prijevvara stoga ne čudi rastuća potražnja u novim tehnologijama od strane poreznih administracija diljem svijeta i u Europi. Osim u prevenciji prijevvara, navedena rješenja doprinijela bi usklađenosti poreznog sustava, smanjila bi cijenu operacija te bi bila jednostavnija za korisničku upotrebu. U eri digitalizacije pritisak je na Poreznim upravama da budu pametne u oporezivanju, brze i pametne u borbi protiv prijevvara te osiguravanju poštivanja poreza. U nastavku će biti naveden sustav koji koristi Porezna uprava Republike Hrvatske, kao i neka od predlaganih tehnoloških

¹⁷⁵ J. Bryssinck, *In Belgium hybrid fraud detection helps recover billions in tax fraud*, 2014. Dostupno na: <https://www.riskcompliance.biz/news/in-belgium-hybrid-fraud-detection-helps-recover-billions-in-tax-fraud/> (pristup dana 17. rujna 2020.)

¹⁷⁶ A. Dorić Škeva, G. Ramljak, t.168., op.cit, str.46.

rješenja koja bi u budućnosti mogla imati širu upotrebu, a koje za sada koriste pojedine zemlje.

Porezna uprava RH koristi Sustav analize poreznih rizika (CRMS, Compliance Risk Management System) kao relativno novo poslovno IT rješenje. CRMS omogućuje prepoznavanje rizičnih obveznika pomoću metode upravljanja rizicima, tako što prepoznaje više od 420 vrsta rizika po svim vrstama poreza i doprinosa u obliku kompozitnih modela. Svakom riziku pridružene su mjere i poslovni procesi koje služe s jedne strane jednakom postupanju od strane svih službenika, a s druge strane internoj prevenciji ukoliko se opaze pojedine pojavnosti koje mogu nastati zbog nesavjesnog postupanja ili neznanja službenika. Sustav CRMS ima represivno - preventivna obilježja, a osobito je važna značajka automatskog povrata PDV-a u zakonskom roku od 30 dana shodno rezultatima rizičnosti poreznih obveznika prema CRMS-u.¹⁷⁷

Posljednja knjiga objavljena od strane IOTA-e (The Intra-European Organisation of Tax Administration ili Intra - Europska organizacija poreznih administracija) čija članica jest i Hrvatska, bavi se tematikom primjene novih tehnologija i digitalnih rješenja u usklađivanju poreza.¹⁷⁸ Današnji tempo u procesu digitalizacije eksponencijalno raste te nudi brojne prednosti s jedne strane, dok s druge strane takva tehnologija predstavlja rizik iz perspektive informacijske i sigurnosti općenito. Porezne vlasti usvajaju nove tehnologije i primjenjuju napredna rješenja u pružanju prilagođenih usluga usmjerenih na: građane; otkrivanje i sprječavanje prijevara; korištenje velike količine podataka (*big data*), naprednu analitiku te blockchain tehnologiju. Neka od tehnoloških rješenja koja mogu doprinijeti boljoj kontroli plaćanja poreza jesu¹⁷⁹:

- Sustav online računa (Online Invoicing System) kakav već upotrebljava Mađarsko porezno nacionalno tijelo od 2018. godine. Kako se navedni sustav razvija tako u sustavu postaje vidljiv veliki broj računa te shodno tome upravljanje rizikom postaje kvalitetnije, a prihodi od PDV-a mogu se značajno

¹⁷⁷ K. Cipek, *Efikasnija naplata poreza i sprečavanje poreznih utaja/evazija: prevencija protiv represije*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol.55., no.1, 2018., str.251.-263.

¹⁷⁸ IOTA, *Applying new Technologies and Digital Solutions in TAX compliance*, Published by IOTA, Budapest (HU), 2019.

¹⁷⁹ Ibidem

povećati. Do 2021. godine će svi računi kreirani u Mađarskoj trebati biti prijavljeni kroz navedeni sustav. Isti uključuje: vidljivost podataka u stvarnom vremenu (*real time data*)¹⁸⁰, navedene račune mogu vidjeti i primatelji i izdavatelji računa, velika količina informacija postaje dostupna za bolju analizu rizika što pomaže u sprječavanju poreznih prijevara, u stvarnom vremenu daje povratnu informaciju o potencijalno sumnjivim računima. Međutim, mana ovakvih sistema jest što su oni centralizirani i stoga podložni hakerskim napadima gdje kroz jedan napad može biti učinjena ogromna šteta. Primjerice, 2019. godine procurili su osobni podaci 20 milijuna osoba iz centraliziranog sustava Ekvadorske vlade (Ekvador ima 16 milijuna stanovnika, znači podaci su uključivali žive i preminule osobe)¹⁸¹;

- Blockchain tehnologija – nastala je za potrebe digitalne valute Bitcoin, međutim kasnije je potencijal navedene tehnologije proepoznalo mnogo industrija. Blockchain¹⁸² je ujedno rješenje koje predstavlja novu eru u demokraciji jer predstavlja transparentnu i nekoruptivnu digitalnu “knjigu” (digital ledger) u sklopu koje nema centralizirano pohranjenih podataka koju bi jedan entitet/haker mogao napadati te nije pod kontrolom samo jednog entiteta. Predstavlja mehanizam najvišeg stupnja odgovornosti koji je troškovno i vremenski učinkovit obzirom na automatizaciju procesa i uklanjanje posrednika. Vlade diljem svijeta istražuju mogućnosti ove tehnologije te provode eksperimente na različitim poljima. Države koje na određenom nivou već koriste ovu tehnologiju jesu Švicarski kanton Zug, Dubai, SAD, Estonija, Švedska. Primjerice E-Estonija nastoji povezati sve vladine usluge u jednu digitalnu platformu u kojoj su sabrani najosjetljiviji podaci iz područja zdravstva, sudstva, zakonodavstva, sigurnosti i registara. Na taj način su podaci zaštićeni od korupcije i zloupotrebe;
- Sustav Chatbot¹⁸³ - Švedska porezna agencija počela je s upotrebom Skattija (*Skatti* = porez na švedskom), chatbota osmišljenog za pružanje informacija i podršku poreznim obveznicima online na jednostavn i razumljiv način. Tako

¹⁸⁰ Prema novom Zakonu o električnom izdavanju računa u javnoj nabavi iz 2018. godine svi korisnici državnog proračuna su dužni izdavati E-račune. Od 2019. godine su isti dužni i slati E-račune.

¹⁸¹ IOTA, t.177., op.cit., str.28.

¹⁸² Blockchain jest digitalni zapis transakcija, a naziv proizlazi iz njegove strukture u kojoj su pojedinačni zapisi (blokovi) povezani u jedan popis (lanac).

¹⁸³ Chatbot je računalni program koji je dizajniran tako da simulira konverzaciju s korisnicima/ljudima, posebice preko Interneta. Nešto poput usluge Siri za iOS sustave (iPhone, iPad i sl.)

je Skatti, simpatični online robot, od listopada 2019. godine imao preko 320 000 razgovora, uključujući i 800 000 pitanja¹⁸⁴;

- uz razna druga digitalna rješenja.

¹⁸⁴ IOTA, t.177., op.cit., str.46.

4. PRIMJERI POREZNIH PRIJEVARA

U literaturi se često opisuje prosječan profil prevaranata zasnovan na statističkim metodama. Pritom se navode podaci o prosječnom broju godina, spolu, poziciji unutar tvrtke i tome slično. Međutim, ako se sagleda svaka prijevara zasebno, ubrzo se uvidi da to i nema previše smisla zato što je jedino zajedničko obilježje svim prevarantima nije izgled, već ponašanje.

4.1. Strani primjeri

4.1.1. ENRON (SAD, 2001)

Najpoznatiji financijski skandal iz 2001. godine veže se uz američku tvrtku Enron, a navedni je slučaj postao sinonim za lažiranje financijskih izvještaja i računovodstvene manipulacije. Enronova je financijska imovina od 63,4 milijarde USD predstavljala najveći financijski bankrot u povijesti SAD-a do danas. Akteri su prijevara u ovoj tvrtki u financijskim izvještajima prikazivali Enron toliko savršenim da je bilo teško povjerovati u njihovu vjerodostojnost. Slijed događaja:

- 1985. godine tvrtku Enron je osnovao Kenneth Lay spajanjem tvrtki Houston Natural Gas i InterNorth iz Nebraske. Tada je tvrtka imala golemi dug stoga je tvrtka Enron morala razviti novu poslovnu strategiju za stvaranje dobiti i novčanog tijeka.
- Rješenja za sve probleme koji su mučili Enron pronašao je Jeffrey Skilling in tvrtke McKinsey & Co u stvaranju tzv. banke plina u kojoj će Enron kupovati plin iz mreže dobavljača i prodavati ga u mrežu potrošača te je isti pothvat pokrenut unutar posebnog odjela nazvanog Enron Finance Corp. 1990. godine. Navedni je Odjel ubrzo dominirao svojom tržišnom snagom i priljevom dobiti, a Skilling je počeo brinuti o korporacijskoj kulturi Enrona zapošljavajući najbolje ljude.
- Jedan od prvih zaposlenika tvrtke koju je vodio Skilling bio je 29-godišnji Andrew Fastow, a koji je ubrzo postao "desna ruka" Skillingu. Kako je Enronova reputacija prema vani rasla, tako se unutrašnja kultura počela urušavati stoga je Skilling pokrenuo Odbor za ocjenu usješnosti zaposlenika, poznatiji kao najokrutniji sustav rangiranja zaposlenika u zemlji. Time je

stavljen ogroman pritisak na zaposlenike u ostvarenju profita i stalnoj učinkovitosti te se razvila jaka konkurencija unutar tvrtke.

- 1996. godine Skilling je postao glavni direktor Enrona te je odlučio koncept banke plina nuditi ostalim energetske tvrtkama i regulatorima energije. Osim toga htio je stvoriti koncept sličan banci plina, ali za tržišne terminskih ugovora s opcijama za ugljen, papir, čelik, vodu i sve ostalo što je bilo tko bio spreman trgovati. Takav je oblik poslovanja većinom bio sveden na klađenje u korist ili štetu nekog financijskog instrumenta. Nakon toga Enron je razvio Enron Online (EOL) za elektroničko trgovanje.
- 2000. godine Enron najavljuje izgradnju širokopojasne telekomunikacijske mreže i trgovine mrežnim kapacitetom na sličan način kao do tada. Posljedično tome su htjeli pokrenuti usluge videa za zabavu na zahtjev kupaca širom svijeta putem brzih internet linija. Međutim, nakon ulaganje basnoslnih iznosa u širokopojasni pristup, nadalje nije bilo razvoja poslovanja stoga je Enron doveden u gubitak.
- U to su vrijeme konkurenti krenuli s upotrebom sličnih strategija te su se koristili svim sredstvima, pa čak i onim nedopuštenim poput slanja lažnih računa među partnerima u cilju povećanja prihoda i rashoda, ali bez povećanja dobiti. Na taj su način održavali vrijednost dionica jer su prikazivali stalni rats poslovanja. Navedeno je uzrokovalo pad konkurentske prednosti i profitne marže. Osim navedenog, na razini zakona u računovodstvene je standarde uveden model računovodstva fer vrijednosti koji je Enron uveo za tržište energetike i za svoje transakcije trgovanja. To je bio početak Enronove igre brojevima. Tada je Enron počeo koristiti Subjekte posebne namjene (preko 100 njih, od kojih neke i u poreznim oazama) tj. tvrtke stvorene za ispunjavanje privremene ili specifične svrhe. Enron je o navedenim tvrtkama objavljivao minimalno do ništa informacija, a služile su mu za zaobilaženje propisa.
- 2001. godine Enron je objavio svoj prvi tromjesečni gubitak. Nakon toga je uslijedio niz poteza koji su doveli do naglog pada cijene dionica (s 90,75USD 2000. Na 0,67 Usd 2002.) te je Enron izgubio 5 milijardi USD u roku 50 dana te je otišao u stečaj. Navedeno je dovelo do financijskog sloma Enron zajedno uz još 7 velikih američkih tvrtki.
- Istraga je trajala 4,5 godine te su Lay i Skilling zajedno uz ostale optuženi za 53 različita djela uz optužnicu na 65 strana. Lay nije doživio kraj suđenja, dok je

Skilling osuđen na 24 godine zatvora 2006. godine. Nakon toga je donesen poseban zakon protiv prijevare.¹⁸⁵

4.1.2. TOSHIBA CORPORATION (2015., Japan)

Toshiba je svjetski poznata tvrtka koja je sinonim za Japan, a bavi se istraživanjem, razvojem, proizvodnjom i prodajom elektroničkih proizvoda i usluga, uključujući računala, televizije, nuklearna postrojenja, elevatore i medicinsku opremu, a podružnice ima u mnogim zemljama. Obzirom na svoj veliki ugled, mnoge je iznenadilo otkriće financijsko – računovodstvenog skandala u toj tvrtki. Naime, otkriveno je da je ista od 2008. do 2014. godine objavljivala lažne financijske izvještaje u kojima je lažno prikazala dobit prije poreza, veću od stvarne za 2,6 milijuna USD te je prikrivala gubitke veće od 1,3 milijarde USD iz svog nuklearnog poslovanja u SAD-u. Navedenu računovodstvenu prijevaru provela su tri uzastopna predsjednika tvrtke i deseci vrhovnih rukovoditelja koji su usmjeravali financijske manipulacije. Slijed događaja:

- Tvrtka Tanaka Seisakusho osnovana je 1875. godine koja je nakon još par promjena naziva, danas poznati naziv Toshiba Corporation dobila 1978. godine. Tvrtka Toshiba se brzo širila kroz interni rast i akviziciju drugih tvrtki te je ubrzo postala konglomerat raznih djelatnosti. Bila je organizirana u četiri grupe: grupa digitalnih proizvoda (uključuje osobna računala, televizore i srodne proizvode), grupa elektroničkih uređaja (uključuje memorije, tvrde diskove, ostale uređaje za pohranu podataka, poluvodiče i sl.), grupa društvene infrastrukture (uključuje gradnju elektrana, medicinskih uređaja, dizala, sustava zgrada i sl.) te grupa kućasnih uređaja. Toshiba je imala i veliku prisutnost na američkom tržištu.
- 2015. godine je prvi put javnosti nepoznat žviždač skrenuo pozornost na sedmogodišnju obmanu višeg menadžmenta tvrtke koja se odnosi na sustavni i namjerno lažiranje financijskih izvješća što je epotaknulo osnivanje neovisnog istražnog povjerenstva koji je pokrenuo financijsku istragu ove tvrtke koja je Japancima tada bila oličenje jakog i čestitog japanskog korporativnog upravljanja. Tako su otkrivene Toshiba's računovodstvene prijevare koje su

¹⁸⁵ V. Belak, t.67, op.cit, str.38.

otkrivene nizom istraga provedenih od veljače 2015. godine. Manioulacije su se dogodile uz odobravanje najviših rukovoditelja tvrtke: A. Nishida, N.Sasaki i H.Tanaka (izvršni direktori), F. Muraoka (predsjednik Odbora za reviziju), M.Kubo (financijski direktor i glasnogovornik). Povjerenstvo je utvrdilo primjenu kreativnog računovodstva te lažiranje financijskih izvještaja. Utvrđeno je da se više od trećine lažno prikazane dobiti odnosilo na odjel koji je proizvodio osobna računala.

- Predsjednik Uprave H.Tanaka je od samog početka nijekao zloporabe sa svoje strane, međutim 2015. Godine objavio je ostavku zbog skandala. Osim njega i osam drugih visokih dužnosnika podnijelo je ostavke (uključujući dvojicu prethodnih izvršnih direktora). Nakon ostavki, vrijednost dionica tvrtke porasla je za 6%. Isto kao i u primjeru iznad, i u ovoj tvrtki prakticiralo se provođenje snažnog psihološkog pritiska od strane glavnih direktora na svoje podređene u smislu ostvarenja nerealnih ciljeva tvrtke.
- Nakon skandala Toshiba je uspješno restrukturirana te je u 2016. godini ostvarila neto dobit od 5,75 milijardi USD.¹⁸⁶

4.2. Domaći primjer

Početakom 2017. godine kod nas je izbio skandal u vezi s tvrtkom Agrokor, sličan onom koji se desio u talijanskoj tvrtki Parmalat 2003. godine zbog slične djelatnosti i utjecaja na nacionalno gospodarstvo. Obje su tvrtke imale veliki strateški značaj za svoje zemlje. Tvrtka Parmalat je zbog brojnih manipulacija, prijevara i lažiranja financijskih izvješća doživjela slom, a vanjskom je revizijom utvrđeno da je imala zapravo dug od 17 milijarda eura, od kojih je 15 milijardi eur bilo skriveno. Tada se u Italiji razvila polemika može li tvrtkom od nacionalne važnosti upravljati jedna obitelj što je dovelo do izmjene pravila o korporativnom upravljanju. U slučaju Agrokor je također dominantnu ulogu imao jedan čovjek, a financijske izvještaje Agrokora je revidirala sasvim mala revizorska tvrtka koja je djelovala u sklopu međunarodne revizorske tvrtke Baker Tilly što je označeno kao neprikladno obzirom na opseg poslovanja i složenost financijskih izvještaja.

¹⁸⁶ Ibidem, str.172-183.

Zbog straha da vjerovnici neće moći brzo naći prihvatljivo rješenje te da bi kolaps mogao imati katastrofalne posljedice za ukupnu ekonomiju, Vlada je po ekspresnom postupku donijela Zakon o postupku izvanredne uprave u trgovačkim društvima od sistemskog značaja za Republiku Hrvatsku (NN 32/17) koji je popularno nazvan "Lex Agrokor". Prema tom je Zakonu na čelo Agrokoru Vlada imenovala povjerenika i time preuzela odgovornost za sudbinu ovog koncerna. Navedeni slučaj Agrokor ima također obilježja tzv. kroni kapitalizma, odnosno ekonomskog sustava u kojem nominalno postoji slobodno tržište, ali koje dopušta povlaštena pravila i druge pogodnosti putem državne intervencije.¹⁸⁷

Nalazi revizija iz listopada 2017. godine pokazali su između ostalog i sljedeće nepravilnosti:

- Neiskazane obveze po kreditima u iznosu od 2,9 milijardi kuna;
- Neiskazani operativni i financijski troškovi u iznosu od 2,1 milijarde kuna;
- Nepravilno povećanje na stavkama novca i novčanih ekvivalenata u iznosu od 2,1 milijarde kuna;
- Prihodi precijenjeni u iznosu od 3,5 milijarde kuna;
- Konsolidirani gubotak znatno veći od iskazanog i iznosi 11,04 milijarde kuna;
- Ukupne su obveze puno veće od prikazanog i iznose 65,28 milijarde kuna;
- Veliki iznos privatnih troškova terećeni su na poslovne troškove;
- Financijski su izvještaji bili lažirani zbog prikazivanja boljih rezultata od stvarnih i dr.¹⁸⁸

Istrage koja je pokrenuta u studenom 2017. godine konačno je okončana 17. srpnja 2020. godine, nakon čega je Županijsko državno odvjetništvo koje djeluje u sklopu DORH-a podiglo optužnice protiv bivšeg vlasnika Agrokoru Ivica Todorica i 14 drugih osoba uključujući i gore spomenutu revizorsku tvrtku.¹⁸⁹

¹⁸⁷ M. Klepo, I. Bičanić, Ž. Ivanković, *Slučaj Agrokor – kriza najveće hrvatske kompanije*, Zagreb, Friedrich Ebert Stiftung, 2017.

¹⁸⁸ Ibidem, str. 649-654.

¹⁸⁹ Večernji list, 2020. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/na-sud-stigla-optuznica-za-agrokor-1431512> (Datum pristupa: 18. rujna 2020.)

5. ZAKLJUČAK

Prijevare su ukorijenjene u svim društvenim i gospodarskim sferama, pa tako ni porezni sustav ne može zaobići ovu neminovnost ljudske prirode. Sudeći po količini PDV-a koji ne pristigne u državni proračun svake zemlje članice EU-a godišnje, dalo bi se zaključiti da su pohlepa, sklonost prijevare i naivnost pomiješana s neznanjem, urođeni čovjeku. Stoga je najbolji oblik sprječavanja poreznih prijevara uvijek prevencija i/ili rano otkrivanje prijevara dok još nije učinjena velika šteta za vjerovnike, države ili zaposlenike. Iako za rješavanje problema prijevara, čija se dimenzija povećava s članstvom u EU, ne postoji čarobni štapić koji bi u kratkom roku mogao izbrisati navedene izazove, pri vrhu liste prioriteta EU-a kada se govori o sprječavanju prijevara (često vezanih i uz druge nasilne i nezakonite radnje) jest svakako PDV harmonizacija.

Danas postoje mnoga znanstvene discipline koje kad se spoje u pravom omjeru daju računovodstvenu forenziku koja svoju misiju temelji upravo na otkrivanju lažiranja poslovnih financijskih izvješća i drugih nezakonitih radnji. Brojni strani i domaći skandali utabali su put razvoju forenzičnog računovodstva, počevši od slučaja poznatog kriminalca Al Capone-a.

Bilo da se radilo o najučestalijoj vrsti počinjenja prijevara, odnosno shemi koja uključuje nestajućeg trgovca, a koja koristi pogodnosti oporezivanja prema načelu odredišta (EU zemlje), ili nekoj drugoj vrsti prijevara, glavni princip djelovanja prevaranata jest obmana u cilju stjecanja financijske koristi. Pritom u «lovu» na takve kriminalne organizacije vrlo važnu ulogu ima suradnja među raznim europskim i nacionalnim organizacijama u čemu centralnu ulogu u opskrbi informacijama imaju porezna tijela poput Porezne uprave RH.

Kad se govori o budućnosti poreznog sustava, neizostavna je tehnološka komponenta u vidu informacijskih rješenja, posebice *blockchain* sustava, koji će poreznu upravu osuvremeniti, ubrzati i učiniti ekonomičnijom. Hrvatska u tom smislu ulaže znatne napore u sprječavanju prijevara, međutim u postizanju boljih rezultata potrebno je provesti do kraja započetu poreznu reformu.

LITERATURA

KNJIGE I PUBLIKACIJE

1. Aronowitz, D. Laagland, G.Paulides, *Value Added Tax Fraud in the European Union*, Amsterdam, Kugler Publications, 1996.
2. European Commission, *The Concept Of Tax Gaps*, Luxembourg, Publications Office of the European Union, 2018.
3. Europol, *EU Organised Crime Threat Assessment*, The Hague, Europol, 2011.
4. Europska komisija, *Borba EU-a protiv prijevara i korupcije*, Luxembourg, Ured za publikacije EU, 2014.
5. Europski revizorski sud, *Borba protiv prijevara unutar Zajednice u području PDV-a: potrebno je odlučnije djelovati*, Luxembourg, Ured za publikacije Europske unije, 2016.
6. K. Cinotti et al. MAZARS – Porezni savjetnik, Zagreb, mazars Cinotti Consulting d.o.o., 2015.
7. K. Ott (ur.), *Porezni vodič za građane – drugo, dopunjeno izdanje*, Zagreb, Institut za javne financije i Zaklada Friedrich Ebert, 2009.
8. K. Ott (ur.), *Javne financije u Hrvatskoj: Treće, promijenjeno izdanje*, Institut za javne financije, Zagreb, 2007.
9. M. Kesner – Škreb i D. Kuliš, *Porezni vodič za građane: Drugo, promijenjeno izdanje*, Zagreb, Institut za javne financije, 2010
10. M. Klepo, I. Bičanić, Ž. Ivanković, *Slučaj Agrokor – kriza najveće hrvatske kompanije*, Zagreb, Friedrich Ebert Stiftung, 2017.
11. M. Ljerka (ur), *Porez na dodanu vrijednost – primjena u praksi*, VIII. Dopunjeno izdanje, RRIF, Zagreb, 2018.
12. O. Eckstain, *Public Finance*, New Jersey, Prentice-Hall inc., 1967.
13. OECD, *Addressing teh Tax Challenges in the Digital Economy*, OECD/G20 Base Erosion nad Profit Shifting Project, OECD Publishing, 2014.
14. OLAF, *The OLAF report 2019*, Luxembourg, Ured za publikacije EU, 2020.

15. T. W. Golden, S.L. Skalak et M.M. Clayton, *A Guide to Forensic Accounting Investigation*, John Wiley and Sons Inc., Hoboken, New Jersey, 2006.
16. V. Belak, *Lažiranje financijskih izvještaja, prijave i računovodstvena forenzika*, Zagreb, Belak Excellens d.o.o., 2017.
17. K. Dreyer, *A History of Forensic Accounting*, Honors projects, 2014.

ČLANCI

1. B. Jelčić i P. Bejaković. *Razvoj i perspektive oporezivanja u Hrvatskoj*, Zagreb, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 2012.
2. A. Benazić, *Primjena mehanizma obrnutog oporezivanja i njegovi učinci na troškove ispunjavanja obveze PDV-a u Europskoj Uniji*, Porezni vjesnik, vol.2, 2016, str.66-83.
3. D. Buterin, N. Blašković, E. Ribarić Aidone, *Suzbijanje kružnih prijaveva u cilju zaštite javnih financija Hrvatske*, Zbornik veleučilišta u Rijeci, vol.2, no.1, 2014, str.91-106.
4. Dorić Škeva, G. Ramljak, *Uloga analize rizika u sprječavanju PDV prijaveva*, Porezni vijesnik, vol.11, 2015, str.35-48.
5. Dorić Škeva, P.Lonza, *Samostalni sektor za otkrivanje poreznih prijaveva (SSOPP) – od osnivanja do praktičnog rada*, Porezni vjesnik, vol.6, 2015, str.35-39.
6. G. Družić i S. Krtalić, *Kakvu ulogu bi trebala imati fiskalna politika u Republici Hrvatskoj*, Ekonomija/Economics, 2006, vol.13., no.1, 2006, str.67-84.
7. H. Šimović i M. Deskar – Škrbić, *Efikasnost poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj*, Serija članaka u nastajanju Ekonomskog fakulteta Zagreb, vol.16, no.2, 2016, str.4.
8. H. Šimović, *Potruga za efikasnim i optimalnim javnim financijama u Hrvatskoj: od reformi do zaduživanja*, Serija članaka u nastajanju Ekonomskog fakulteta Zagreb, vol.17, no.8, 2012, str. 10.
9. H. Šimović, *Razvoj poreza na dohodak u Hrvatskoj: reforme i promašaji*, Serija članaka u nastajanju Ekonomskog fakulteta Zagreb, vol.12, no.1, 2012, str. 4.

10. J. Šimović, *Socijalni učinci poreza na dodanu vrijednost*, Revija za socijalnu politiku, vol.5, no.2, 1998, str.99-109.
11. J.Podlipnik, *Missing trader intra - community and carousel VAT frauds – ECJ and EctHR case law*, Cyelp, vol.8., 2012, str.457-472.
12. K. Cipek, *Efikasija naplata poreza i sprečavanje poreznih utaja/evazija: prevencija protiv represije*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, vol.55., no.1, 2018, str.251.-263.
13. M. Bartulović i I. Filipović, *Forenzični računovođa: perspektive razvoja zanimanja*, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, Posebno izdanje 2016, 2016, str.29-46.
14. M. Houška, *Upravljanje rizicima prijevare s aspekta poslovne forenzike*, Porezni vijesnik, vol.6, 2015., str.40-46.
15. M. Kesner – Škreb, *Porezna harmonizacija*, Financijska teorija i praksa, vol. 31, no.3, 2007, str.303-307.
16. M. Kesner – Škreb, *Pravednost poreza*, Financijska teorija i praksa, vol.26, no 3, 2002, str.713-715.
17. M. Mahović - Komljenović, *Informacijski sustav i porezna evazija: uloga menadžera podataka*, Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Zagreb, vol.7, no.1, 2009, str.176-188.
18. M. R. Lipošinović, *Uloga EUROFISC-a u borbi protiv PDV prijevare*, Porezni vjesnik, vol.12, 2013, str.69-84.
19. M.C. Frunza, *Aftermath of the VAT fraud on carbon emission markets*, Journal of Financial Crime, vol.20, no.2, 2013, str.225.
20. M.R. Lipošinović, *Instrumenti borbe protiv prijevare s PDV-om*, Porezni vjesnik, vol.5, 2015, str.53-68.
21. N. Budimir, *Forenzično računovodstvo i forenzična revizija*, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, vol.1, no.2, 2017, str.101-113.
22. P. Bejaković, *Organizirani kriminal umiješan u prijevare i utaje poreza*, Porezni vijesnik, vol.25., no.1, 2016, str.98-105.
23. P. Bejaković, *Promjene poreza na dodanu vrijednost u Hrvatskoj u novom tisućljeću*, Porezni vijesnik, vol. 9, 2016, str.153.-162.
24. S. Cindori et A. Zakarija, *Prevencija prijevare u sustavu poreza na dodanu vrijednost u okvirima Europske Unije*, Pravni vijesnik, vol.32, no.3-4, 2016, str.71-90.

25. S. Cindori i A. Zakarija, *Prevenција prijevara u sustavu poreza na dodanu vrijednost u okvirima Europske Unije*, Pravni vijesnik, vol.32, no.3-4, 2016, str.1.
26. S. Gadžo, *Prilog istraživanju sadržaja načela pravednosti kao kriterija evaluacije normi međunarodnog prava*, Pravni vjesnik, vol.31, no.2, 2015, str.131-155.
27. S. Kapetanović, *Prijevare u financijskim izvješćima*, Porezni vijesnik, vol.9, 2015, str.112-121.
28. S. Ramamoorti, *The Psychology and Sociology of Fraud: Integrating the Behavioral Sciences Component Into Fraud and Forensic Accounting Curricula*, Issues in Accounting Education, vol.23, no.4, 2008, str.521-533.
29. Šestanović et T. Palac, *Interdisciplinarna obilježja forenzičnog računovodstva*, FIP – Financije i pravo, vol.6, no 2, 2018, str.34.
30. Z. Đurđević, *Prijevare na štetu proračuna Europske Unije: pojavni oblici, metode i uzroci*, Financijska teorija i praksa, vol. 30, no. 3, 2006, str.253-281.
31. M. Bronić, *Analiza fiskalnog značaja općinskih i gradskih poreza u Hrvatskoj*, HKJU-CCPA, vol.13, no.2, 2013, str.625-658.

INTERNET

1. Avalara, 2018 EU generalised Reverse Charge VAT Mechanism, 2020. Dostupno na: <https://www.avalara.com/vatlive/en/vat-news/eu-2018-vat-generalised-reverse-charge-mechanism.html> (Pristup dana: 15. rujna 2020.)
2. Direktiva vijeća 2006/112/EC. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006L0112&from=EN> (Pristup dana: 9. rujna 2020.)
3. EPPO, 2020. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/eppo/> (Pristup dana: 16. rujna 2020.)
4. Europska komisija, *Fight against tax fraud: Commision publishes a study on the VAT gap in the EU*, 2009. Dostupno na: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_09_1655 (Pristup dana: 9. rujna 2020).

5. Europska komisija, Oporezivanje – tematski informativni članak o europskom semestru, 2017. Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/european-semester_thematic-factsheet_taxation_hr_0.pdf (Pristup dana: 28. kolovoza, 2020.)
6. FBI, n.d., <https://www.fbi.gov/history/famous-cases/al-capone> (Pristup dana: 10. rujna 2020)
7. Fiscalis program, 2020. Dostupno na: <http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/Fiscalis%202020.pdf> (Pristup dana: 16. rujna 2020.)
8. Fiscalis Tax Gap project Group, 2018. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/transparency/regexpert/index.cfm?do=groupDetail.groupMeetingDoc&docid=17211> (Pristup dana: 12. rujna 2020.)
9. H. Šimović, *Porez na dodanu vrijednost i trošarine*, 2007., str.7. Dostupno na: http://www.crosbi.znanstvenici.hr/datoteka/291926.H.Simovic_Skripta_PDV_i_trosarine.pdf (Pristup dana 9. rujna 2020).
10. HM Revenue & Customs, VAT fraud, 2020. Dostupno na: <https://www.gov.uk/hmrc-internal-manuals/vat-fraud/vatf23540> (Pristup dana: 11. rujna 2020.)
11. HM Revenue & Customs, VAT fraud, 2020. Dostupno na: <https://www.gov.uk/hmrc-internal-manuals/vat-fraud/vatf23550> (Pristup dana: 11. rujna 2020.)
12. holarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1339&context=honorsprojects (Pristup dana: 3.9.2010.)
13. IOTA, *Applying new Technologies and Digital Solutions in TAX compliance*, Published by IOTA, Budapest (HU), 2019.
14. J. Bogovac, Porezni sustav RH, 2014. Dostupno na: https://eu.pravo.hr/_download/repository/POREZNI_SUSTAV_RH_JB2_2015.pdf (Pristup dana: 27. Kolovoza, 2020.)
15. J. Bryssinck, *In Belgium hybrid fraud detection helps recover billions in tax fraud*, 2014. Dostupno na: <https://www.riskcompliance.biz/news/in-belgium-hybrid-fraud-detection-helps-recover-billions-in-tax-fraud/> (Pristup dana 17. rujna 2020.)

16. M. Lamensch, *VAT fraud: economic impact, challenges and policy issues*, European Union, 2018. Dostupno na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626076/IPOL_STU\(2018\)626076_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/626076/IPOL_STU(2018)626076_EN.pdf) (Pristup dana: 9. rujna 2020.)
17. Ministarstvo financija, 2017. Dostupno na: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/116960/Reply_Croatia.pdf (Pristup dana: 17. rujna 2020.)
18. Ministarstvo financija, Dostupno na: <https://mfin.gov.hr/istaknute-teme/zastita-financijskih-interesa-eu/prijava-nepravilnosti-prijevare/518> (Pristup dana: 15. rujna 2020.)
19. Ministarstvo financija, *Obrazloženje ostvarenja prihoda i primitaka*, rashoda te računa financiranja PI19, 2019. Dostupno na: <https://mfin.gov.hr/proracun-86/drzavni-proracun-2019-godina/608>. (Pristup dana: 15. Rujna 2020.)
20. Porezna uprava, n.d. Dostupno na: https://www.porezna-uprava.hr/PdviEu/Obrasci/PDV%20prijevare-%20upozorenje/Kako%20uočiti%20prijevare%20i%20priminakne%20zlouporabe%20sustava%20PDV_a.pdf (Pristup dana: 11. rujna 2020.)
21. Porezna uprava, n.d. Dostupno na: [https://www.porezna-uprava.hr/PdviEu/Documents/Utvrđene%20porezne%20prijevare%20u%20RH%20\(23.2.2018.\).pdf](https://www.porezna-uprava.hr/PdviEu/Documents/Utvrđene%20porezne%20prijevare%20u%20RH%20(23.2.2018.).pdf) (Pristup dana: 12. rujna 2020.)
22. RRIF, *Pregled najavljenih promjena u oporezivanju od 1.1. 2020.*, 2020. Dostupno na: https://www.rrif.hr/Pregled_najavljenih_promjena_u_oporezivanju_od_1_s-1642-vijest.html (Pristup dana: 26. kolovoza 2020.)
23. Službeni list EU, Uredba Vijeća (EU) 2020/283. Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020R0283&from=EN> (Pristup dana 15. rujna 2020.)
24. Središnji državni portal, 2020. Dostupno na: <https://gov.hr/moja-uprava/financije-i-porezi/placanje-internetom/kupovanje-preko-interneta-iz-inozemstva/442> (Pristup dana: 14. rujna 2020.)
25. Večernji list, 2020. Dostupno na: <https://www.vecernji.hr/vijesti/na-sud-stigla-optuznica-za-agrokor-1431512> (Pristup dana: 18. rujna 2020.)

26. Vijeće EU, Prijevare u vezi s PDV-om: Vijeće dogovorom omogućilo opći, privremeni prijenos financijske obveze, Priopćenje za medije (online), 2018. Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2018/10/02/vat-fraud-council-agrees-to-allow-generalised-temporary-reversal-of-liability/> (Pristup dana: 15. rujna 2020.)

ZAKONSKA I PRAVNA REGULATIVA

1. *Kazneni zakon*, Narodne novine broj 144/2012.
2. *Odluka o osnivanju AFCOS mreže*, Narodne novine broj 151/2013.
3. *Opći porezni zakon*, Narodne novine broj 115/2016.
4. *Uredbu o institucionalnom okviru sustava za suzbijanje nepravilnosti*, Narodne novine broj 144/2013.
5. *Zakon o izmjenama i dopunama Općeg poreznog zakona*, Narodne novine broj 121/2019.
6. *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dodanu vrijednost*, Narodne novine 121/2019.
7. *Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o porezu na dohodak*, narodne novine broj 32/2020.
8. *Zakon o izmjeni i dopuni Zakona o porezu na dobit*, Narodne novine broj 32/2020.
9. *Zakon o neposrednim porezima*, Narodne novine broj 19/1990
10. *Zakon o porezu na dodanu vrijednost*, Narodne novine broj 23/2013.
11. *Zakon o porezu na dohodak*, Narodne novine broj 115/2016.
12. *Zakon o porezu na dohodak*, Narodne novine broj 127/2020.
13. *Zakon o proračunu*, Narodne novine broj 15/2015.
14. Ugovor o Europskoj Uniji i Ugovor o funkcioniranju Europske Unije 2010/C 83/01. Dostupno na: <http://www.mvep.hr/custompages/static/hrv/files/pregovori/111221-lisabonski-prociscena.pdf> (Pristup dana: 9. rujna, 2020.).

POPIS ILUSTRACIJA

POPIS TABLICA

Tablica 1. Popis stopa PDV-a za države članice EU-a (%), 1.1. 2020.....	8
Tablica 2. Prihodi državnog proračuna u 2019. Godini	19
Tablica 3. Financijski pokazatelji korišteni u sklopu forenzičnog računovodstva	46

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Prikaz javnih prihoda u RH od 1994. do 2016. (u milijardama kuna).....	18
--	----

POPIS SLIKA

Slika 1. PDV jaz u EU (u milijunima EUR).....	22
Slika 2. Odnos PDV prijevара, MTIC prijevара i PDV jaza	23
Slika 3. Prikaz Trokuta prijevара.....	25
Slika 4. Primjer sheme kružne prijevара PDV-om	32
Slika 5. Primjer sheme akvizicijske prijevара PDV-om	36
Slika 6. Shema kontra prijevара PDV-om	38
Slika 7. Suradnja EUROJUST-a s ne-EU zemljama	53
Slika 8. Tijek radnja u predmetima	56
Slika 9. Prikaz hibridnog modela detekcije PDV prijevара kakav koristi Belgija	57

SAŽETAK

Prijevare su ukorijenjene u svim društvenim i gospodarskim sferama, pa tako ni porezni sustav ne može zaobići ovu neminovnost ljudske prirode. Sudeći po količini PDV-a koji ne pristigne u državni proračun svake zemlje članice EU-a godišnje, dalo bi se zaključiti da su pohlepa, sklonost prijevarama i naivnost pomiješana s neznanjem, urođeni čovjeku. Stoga je najbolji oblik sprječavanja poreznih prijevarama prevencija i/ili rano otkrivanje prijevarama dok još nije učinjena velika šteta za vjerovnike, države ili zaposlenike. Otkrivanje izvora i načina postupanja uslijed prijevarnog financijskog izvještavanja jedan je od zadataka forenzičnog računovodstva koje se razvilo kao posljedica velikih financijskih prijevarama koje su zadesile svijet i oštetile državne proračune. Shema koja uključuje nestajućeg trgovca, a koja koristi pogodnosti oporezivanja prema načelu odredišta (EU zemlje) jest najčešće primejnjivana shema organiziranih kriminalnih grupa. Osim razvoja znanstvenih metoda, rješavanju problema poreznih prijevarama mogu doskočiti razna tehnološka rješenja. Kad se govori o budućnosti poreznog sustava cilj je poreznu upravu osuvremeniti, ubrzati i učiniti ekonomičnijom. Hrvatska u tom smislu ulaže znatne napore u sprječavanju prijevarama, međutim u postizanju boljih rezultata potrebno je provesti do kraja započetu poreznu reformu.

Ključne riječi: porezne prijevare, nestajući trgovac, PDV prijevare, evazija poreza